

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

**ALAKOULUN OHJAUSTA KEHITTÄMÄSSÄ:
Teoriaa ja käytäntöä**

Erja Ojanperä

2013

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

TIIVISTELMÄ

Ojanperä, Erja

Alakoulun ohjausta kehittämässä: Teoriaa ja käytäntöä

Jyväskylä: Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen Koulutus ja Tutkimus, 2013, 34 s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

Kehittämishankkeen eräänä tarkoituksena on antaa kokonaiskuva alakoulun oppilaanohjauksesta sekä osoittaa alakoulun ohjauksen tarpeellisuus. Ohjaus ja opettaminen eivät ole erillisiä, jokainen opettaja on samalla myös ohjaaja. Opetus on parhaimmillaan opiskelun ja oppimisen ohjaamista. Opettajan tehtäviin kuuluu myös kasvatus, oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen. Perusopetuslain mukaan oppijalla on oikeus saada opintojen ohjausta. Peruskoulun tavoitteena ovat jatko-opinnot ja paikka alati muuttuvassa työelämässä; jos jo alakoulussa on opintojen ohjausta, on yläkoulussa ja jatko-opinnoissa ohjaaminen ja opiskelu todennäköisesti helpompaa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti oppijaa ohjataan opiskelussa ja oppimisessa, kokonaisvaltaisessa kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä elämänsuunnittelun- ja uravalinnan ohjauksessa myös alakoulussa. Jo alakoulussa on hyvä miettiä asioita kuten, millainen minä olen, mikä työ minua kiinnostaa, millaisia ammatteja on olemassa ja mikä ammatti sopisi minulle.

Kehittämishankkeen toisena tarkoituksena on antaa esimerkki siitä, miten alakoulun oppilaanohjaus voidaan järjestää ohjaussuunnitelman muodossa. Alakoulun ohjausta ja ohjaussuunnitelmaa, sen kohdetta, tavoitteita, tehtävää ja sisältöä sekä ohjauksen toimijoiden työnjakoa perustellaan ohjausteorioilla, kuten Linda Gottfredsonin teorialla ammatillisesta suuntautumisesta ja kehityskulusta kompromissina ja sosiodynaamisella ohjauksella. Alakoulun ohjausta ja ohjaussuunnitelmaa perustellaan myös holistisella opiskelijakeskeisellä ohjausmallilla, tutkimuksilla, perusopetuksen oppilaanohjauksen hyvillä käytänteillä sekä perusopetuksen opetussuunnitelmilla. Kuvattu ohjaussuunnitelma ei ole valmis ohjaussuunnitelma, mutta toimii pohjana varsinaiselle, kaikkien ohjaustoiminnassa mukana olevien kanssa yhteistyönä työstettävälle suunnitelmalle. Alakoulun ohjaussuunnitelmassa kerrotaan hyvän ohjaussuunnitelman tunnusmerkit, kerrotaan ohjauksen kohde, tavoite ja tehtävät. Ohjauksen toimijat tehtävineen sekä heidän työnjakonsa ja vastualueensa ohjauksessa, ohjauksen järjestäminen ja lukuvuosittainen aikataulutus sekä ohjauksen toiminnot sisältöineen ja menetelmineen kuvataan. Hyvässä ohjaussuunnitelmassa on kerrottu aina myös ohjauksen eettiset periaatteet.

Asiasanat: alakoulun ohjauksen kehittäminen, ohjaussuunnitelma, holistinen ohjausmalli, Gottfredson

ABSTRACT

Ojanperä, Erja

Developing the primary school counselling: Theory and practice

Jyväskylä: University of Jyväskylä. Department of Teacher Education.

Guidance and Counselling Education and Research Unit, 2013, 34 pages. Guidance and Counselling Development Projects and Practices.

The aim of this development project is to provide an overview of primary school student counselling and to show its necessity. Counselling and teaching are not separate, every teacher is also a counsellor. As its best, teaching is counselling of studying and learning. A teacher is also responsible for educating the students and for supporting their growth and development. According to Basic Education Act, students have a right to counselling. One aim of the comprehensive school is to graduate, to achieve a place to study and finally to get a place in the ever- changing work life. If you already have been counselled at the primary school, secondary school and post-graduate studies are likely to be easier. According to the basic education curriculum students are counselled for learning and studying, comprehensive growth and development, as well as for supporting the life planning and career guidance at the primary school. Even at the primary school it is good to know ones identity, jobs interests, what kind of professions exist and which professions are suitable for me.

The second aim of this development project is to give an example how it is possible to organize the primary school counselling as a counselling program. The primary school counselling and the counselling program, their objects, goals, aims, meanings and division of work are explained by counselling theories, like Linda Gottfredson's theory of Circumscription and Compromise: A Developmental Theory of Occupational Aspirations and by the Sociodynamic Counselling method. The primary school counselling is also explained by the Holistic Career Guidance Model, by research, by good primary school counselling practices and by primary school curriculum. The primary school counselling program given here is not a finished one, but can be used as a basis for an essential counselling program made in co-operation with all associates. The object, the goal, the aim, the structure, scheduling, contents and methods as well as the division of work of the primary school counselling are clearly explained in the counselling program. It is also important to introduce the ethical principles of counselling.

Keywords: primary-school counselling, counselling program, Holistic Career Guidance Model

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	TAUSTAA KEHITTÄMISHANKKEELLE	5
	2.1 Miksi ohjausta tarvitaan myös alakoulussa?	5
	2.2 Teoreettista taustaa alakoulun ohjaukselle	6
	2.2.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman ohjauksen taustaa... ..	6
	2.2.2 Sosiodynaaminen ohjaus.....	6
	2.2.3 Holistinen ohjausmalli.....	7
	2.2.4 Linda Gottfredsonin teoria ammatillisesta suuntautumisesta ja.....	
	kehityskulusta kompromissina.....	10
	2.3 Chances – hanke ja alakoulun ohjaus.....	13
	2.3.1 Chances – opinto–ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen.....	
	ehkäisemiseksi.....	13
	2.3.2 Chances ja alakoulu.....	14
3	ALAKOULUN OHJAUS	16
	3.1 Perusopetuksen opetussuunnitelma ja alakoulun ohjaus.....	16
	3.1.1 Perusopetuksen ohjauksen tavoitteet ja tehtävät.....	16
	3.1.2 Perusopetuksen opetussuunnitelman ohjauksen osio.....	17
4	ALAKOULUN OHJAUSSUUNNITELMA.....	19
	4.1 Hyvän ohjaussuunnitelman tunnusmerkit.....	19
	4.2 Ohjaussuunnitelman / ohjauksen kohde, tavoite ja tehtävä	19
	4.3 Ohjauksen eettiset periaatteet.....	21
	4.4 Ohjauksen toimijat tehtävineen, työnjakoineen ja vastuineen.....	22
	4.5 Ohjauksen järjestäminen ja lukuvuosittainen aikataulutus.....	26
	4.6 Ohjauksen toiminnot: sisältöjä ja menetelmiä.....	27
	LÄHTEET.....	33

1 JOHDANTO

Alun perin tarkoitukseni oli tehdä omaan alakouluuni ohjaussuunnitelma, mutta työtilanteeni muuttui opiskelun varrella. Sain opinto-ohjaajan lehtorin paikan yläkoulusta lukuvuodeksi. Päätin kuitenkin pitää kiinni alkuperäisestä kehittämistyön suunnitelmasta, koska työ oli aika pitkällä, alakoulun ohjaus kiinnostaa edelleen ja pidän sitä tärkeänä.

Tämän kehittämistyön yhtenä tarkoituksena on antaa esimerkki siitä, miten alakoulun oppilaanohjaus voidaan järjestää ohjaussuunnitelman muodossa. Alakoulun ohjausta sekä ohjaussuunnitelmaa, sen kohdetta, tavoitteita, tehtävää ja sisältöä sekä ohjauksen toimijoiden työnjakoa perustellaan ohjausteorioilla, tutkimuksilla, perusopetuksen oppilaanohjauksen hyvillä käytänteillä sekä perusopetuksen opetussuunnitelmilla. Se ei ole valmis ohjaussuunnitelma, mutta toimii pohjana varsinaiselle, kaikkien ohjaustoiminnassa mukana olevien kanssa yhteistyönä työstettävälle suunnitelmalle. Ohjaussuunnitelma antaa myös kokonaiskuvaa alakoulun oppilaanohjauksesta. Se toimii myös tulevaisuudessa työkaluna itselleni mahdollista alakoulun oppilaanohjauksen opetussuunnitelmaa tai ohjaussuunnitelmaa tehdessäni. Perusopetuslain 30 § 1 mom. mukaan jokaisella oppijalla on oikeus saada ohjausta koulupäivän aikana. Jokainen opettaja, myös alakoulun opettaja on samalla myös ohjaaja, kuten Chances – hankkeessa (2007) todetaan.

Useimmat alakoulun rehtorit pitävät tärkeimpänä alakoulun ohjauksessa opiskelutaitojen ja oppimaan oppimisen taitojen ohjausta. Mielestäni ohjaus alakoulussa on näiden lisäksi myös esimerkiksi tunnetaitojen, itsetuntemuksen, arviointitaitojen, vuorovaikutustaitojen opettamista, oman itsensä ja unelmansa löytämiseen ohjausta sekä ammatteihin tutustumista oppilaan omaa osallisuutta lisäten. Mielestäni Linda Gottfredsonin (2004) teorian ammatillisesta suuntautumisesta ja kehityskulusta kompromissina huomioiminen alakoulun ohjauksessa on perusteltua, jotta saadaan ohjaukseen voimakkaammin mukaan myös holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin kolmesta ohjauksen osa-alueesta elämänsuunnittelun- ja uranvalinnan ohjaus. Holistinen ohjausmalli korostaa sitä, että ammatillisen suuntautumisen tarpeet ja ohjaus eivät ole irrallisia osia yksilön elämässä, vaan kiinteä osa oppimista, arkipäivää ja koko muuta elämää; kaikki vaikuttaa kaikkeen ja yksilö on keskiössä. (Van Esbroeck & Watts 1998). Näin ajatellaan myös sosiodynaamisessa ohjauksessa. (Peavy 2006).

Pasi Sahlberg on sanonut osuvasti: ” Jos koulun keskeisenä tehtävänä on auttaa jokaista löytämään oma intohimonsa tai lahjakkuutensa, on yksilöllisen opiskelun oltava keskeisessä asemassa koulussa. Tämä ei tarkoita yksin toimimista vaan jokaisen oppilaan omien toiveiden, tarpeiden ja taipumusten tukemista koulussa.” (<http://pasisahlberg.com/suomalainen-koulu-2030/>).

2 TAUSTAA KEHITTÄMISHANKEELLE

2.1 Miksi ohjausta tarvitaan myös alakoulussa?

Ohjaus ja opettaminen eivät ole erillisiä, jokainen opettaja on samalla myös ohjaaja. Opetus on parhaimmillaan opiskelun ja oppimisen ohjaamista. Opettajan tehtäviin kuuluu myös kasvatusta, oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen. Täytyy huomioida, mitä oppijat tarvitsevat enemmän kuin mitä opettajat tarvitsevat ja jaksavat tehdä. Ohjauksessa ei kannata säästää, rahaa menee ehkä enemmän korjaavaan toimintaan myöhemmin.

Perusopetuslain mukaan oppijalla on oikeus saada opintojen ohjausta. Perusopetuslain mukaan ”Jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta (Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)). Siten laki velvoittaa opettajan antamaan oppijalle ohjausta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden yleisen osan mukaisesti ”ohjaustoiminnan tarkoituksena on tukea oppilaan onnistumista perusopetuksen eri vaiheissa, vahvistaa opiskelutaitoja ja itseohjautuvuutta sekä kehittää oppilaan valmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Opintojen edetessä työelämään tutustumisen ja tulevaisuuden vaihtoehtojen suunnittelemisen merkitys kasvaa. Ohjauksella vahvistetaan myös yhteistyötaitoja sekä kykyä toimia erilaisissa ryhmissä ja ottaa vastuuta omasta ja yhteisestä työstä. Ohjauksen tehtävänä on osaltaan estää oppilaiden syrjäytymistä ja edistää tasa-arvoa. Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä, esiopetuksen tuottamat valmiudet huomioonottava ja toisen asteen opintoihin ohjaava jatkumo. Ohjauksesta huolehtivat opettajat ja oppilaanohjaaja sekä muu henkilöstö, jotka toimivat yhteistyössä oppilaan koko perusopetuksen ajan ja eri nivelvaiheissa.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Peruskoulun tavoitteena ovat jatko-opinnot ja paikka alati muuttuvassa työelämässä. Osaksi tämän vuoksi käymme peruskoulua. Jos jo alakoulussa on opintojen ohjausta, on yläkoulussa ja jatko-opinnoissa ohjaaminen ja opiskelu todennäköisesti helpompaa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti oppijaa ohjataan opiskelussa ja oppimisessa, kokonaisvaltaisessa kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä elämänsuunnittelun- ja uravalinnan ohjauksessa myös alakoulussa. Jo alakoulussa on hyvä miettiä asioita kuten, millainen minä olen, mikä työ minua kiinnostaa, millaisia ammatteja on olemassa ja mikä ammatti sopisi minulle. Oppimiseen ja itseen oppijana liittyvät asenteet ovat murrettavissa ja muutettavissa, jos niistä tulee tietoiseksi.

2.2 Teoreettista taustaa alakoulun ohjaukselle

2.2.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman ohjauksen osuuden taustaa

Suomalaisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ohjauksen osuus ja ohjauksen arviointi perustuvat holistiseen ohjausmalliin. Ohjauksen teoreettisina lähestymistapoina ovat holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli ja siihen hyvin sopiva sosiodynaaminen ohjaus ohjauksellisena periaatteena. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010). Holistinen ohjausmalli korostaa sitä, että ammatillisen suuntautumisen tarpeet ja ohjaus eivät ole irrallisia osia yksilön elämässä, vaan kiinteä osa oppimista, arkipäivää ja koko muuta elämää; kaikki vaikuttaa kaikkeen ja yksilö on keskiössä. (Van Esbroeck & Watts 1998). Näin ajatellaan myös sosiodynaamisessa ohjauksessa. (Peavy 2006).

2.2.2 Sosiodynaaminen ohjaus

Sosiodynaaminen ohjaus on kanadalaisen Vance R. Peavyn luoma ohjauksen ajattelutapa. Sosiodynaaminen ohjaus on auttamista korostava ja ennen kaikkea oppimisprosessi, yhteisen konstruoinnin prosessi sekä elämänsuunnittelun prosessi; lähestymistapa on siis konstruktivistinen ja holistinen. (Peavy 2006).

Sosiodynaamisessa ohjauksessa pelkkä ongelman tai ohjaustarpeen tunnistaminen ja valmiiden ratkaisumallien antaminen ohjattavalle ei riitä. Tarvitaan ohjaajan ja ohjattavan välistä vuorovaikutusta, luottamusta ja turvallista tilaa. Ohjaaja ja ohjattava tekevät yhteistyötä, yhdessä konstruoivat asioita ja ratkaisuja ohjattavan näkökulmasta, mutta samalla toisiltaan oppien. Tapahtuu uudistavaa oppimista, kun oppijan näkökulma muuttuu ja hän etenee ja saa jonkin ennen ylipääsemättömältä tuntuneen tilanteen omaan hallintaansa. Ohjaajan rooli on olla kanssakulkija, mutta toisaalta yhä myös asiantuntija, kun esimerkiksi ohjattavaa ohjataan etsimään ohjaustarpeen mukaista relevanttia tietoa eri lähteistä. Ohjaaja pyrkii olemaan ohjattavaa kunnioittava, hänestä avoimesti ja aidosti kiinnostunut ja aidosti kuunteleva. Ohjaajan tehtävä on antaa tukea ja toivoa, vahvistaa ohjattavan voimavaroja esimerkiksi voimavarasuuntautuneella ohjauksella ja itsetuntemusta lisäämällä. Ohjaaja auttaa esimerkiksi henkilökohtaisten vahvuuksien tai haasteiden/rajoitusten tunnistamisessa. (Peavy 2006).

Sosiodynaamisessa ohjauksessa yksilö on keskiössä. Ohjaaja keskittyy kärsivällisesti ohjaustilanteeseen pysähtyen täydellisesti toisen edessä, työntäen muut asiat pois mielestään tiedostaen ja havainnoiden itseään ohjauksen aikana ja tiedostaen omat sisäiset reaktionsa ohjausprosessissa. Ohjauksessa pyritään siihen, että ohjattava itse on aktiivinen toimija ja oman elämänsä suunnittelija passiivisen tiedon vastaanottamisen sijaan; pyritään tukemaan ohjattavan henkilökohtaisen vapauden lisääntymistä. Ohjattava ei siis ole objekti, vaan ohjauksessa korostetaan ja kunnioitetaan ohjattavan omia subjektiivisia tunteita, toiveita, pelkoja, tarpeita, näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä pelkkien piirteiden etsimisen ja luokittelun sijaan. Ohjattavan työ tai opiskelu on kokonaisuus, eikä ohjaus ole irrallinen osa muuta elämää/elämänkenttää. Ohjattavan haasteet eivät aina välttämättä ole henkilökohtaisia ongelmia, vaan haasteita voi olla myös ohjattavan ja muiden ihmisten välillä sekä ohjattavan ja eri kontekstien välillä. (Peavy 2006).

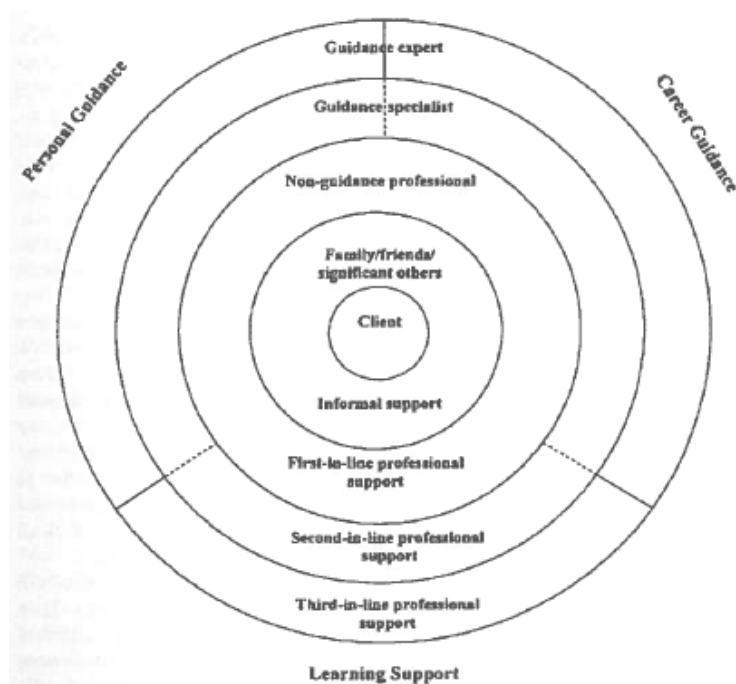
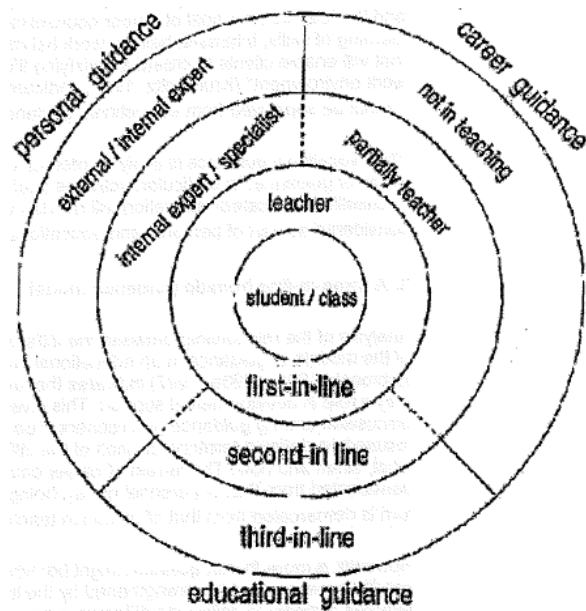
Nykyinen maailmamme on täynnä mahdollisuuksia ja ohjattavalla on luonnollisesti enemmän valintamahdollisuuksia tämän myötä. Ohjaajan tehtävä on selventää asioita

ohjattavalle, auttaa ohjattavaa tunnistamaan omia valinnanmahdollisuuksiaan, laajentaa ohjattavan näkökulmia sekä toisaalta kiteyttää monista yhtä hyvistä valinnanmahdollisuuksista ne tärkeimmät. (Peavy 2006).

2.2.3 Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli

Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli perustuu eurooppalaiseen eri kouluasteita käsittelevään monikansalliseen ohjaus- ja neuvontapalveluiden kartoitus- ja kehittämistyöhön. Malli pyrkii jäsentämään eri oppilaitosten ohjauksen saatavuutta sekä ohjauksessa mukana olevien työnjakoa ja keskinäistä yhteistyötä. Holistinen malli vaatii toteuttajiltaan halua yhteistyöhön ja toisten toimijoiden tukemista, oman työnkuvan laajentamista sekä kiinnostusta ja tietoa muista ohjauksessa toimivista. Holistinen, opiskelijakeskeinen ohjausmalli korostaa opiskelijoiden yksilöllisiä ohjaustarpeita. Opiskelija on keskiössä, kuten myös sosiodynaamisessa ohjauksessa. (Van Esbroeck & Watts 1998). Myöhemmin mallin mallia edelleen kehittänyt van Esbroeck (2008) on halunnut vielä korostaa mallin yksilökeskeisyyttä ja tarkentanut sen nimeksi Holistic Person -centred Guidance Model.

Malli pyrkii jäsentämään opetuksen ja ohjauksen suhdetta. Sen mukaan ohjaus on osa arkipäivän opetustilanteita. Opiskelijoiden yksilöllisiä ohjaustarpeita ja niihin vastaamista jäsennetään mallissa kolmen osa-alueen avulla. Kaikki opiskelijat eivät tarvitse yhtä paljon apua tarpeidensa tyydyttämiseen ja mitä vaativampaa ohjausta opiskelija tarvitsee, sitä erikoistuneempaa ohjausta käytetään. Ohjaus jaetaan kolmeen tavoite- ja sisältöalueeseen, jotka eivät ole erillisiä tai irrallaan muusta elämästä, vaan monilta osin päällekkäisiä ja toisiaan tukevia. Alueet ovat opiskelun ja oppimisen ohjaaminen (educational guidance), kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukeminen (personal guidance) sekä elämänsuunnittelun- ja uranvalinnan ohjaus (career guidance). (Van Esbroeck 1998 & Watts). Myöhemmin van Esbroeck (2008) määritteli uudelleen ohjauksen osa-alueista opiskelun ja oppimisen ohjaamisen (educational guidance) oppijan tukemiseksi (learner support).

KUVIO 1 Holistinen, opiskelijakeskeinen malli yllä van Esbroeckin & Wattsin (1998) mukaan, alla van Esbroeckin (2008) mukaan

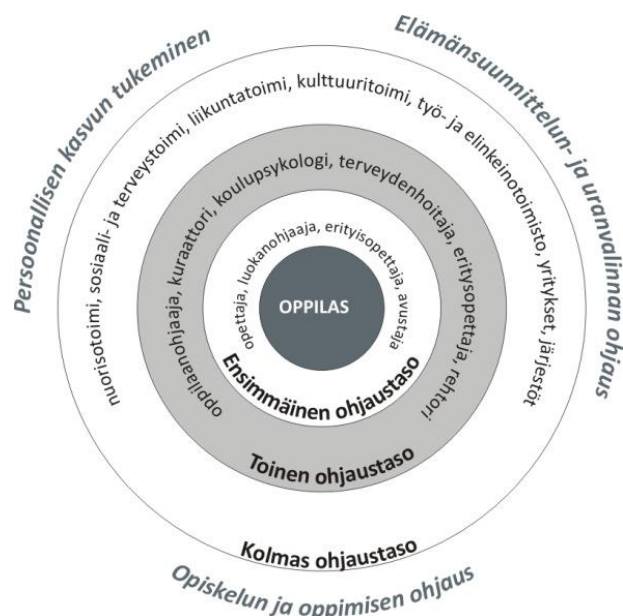
Ohjaus on nykyisin yhä moninaisempaa, vaativampaa ja elinikäistä. Huomioon on otettava esimerkiksi monikulttuurisuus, globalisaatio, ihmisten lisääntyvä liikkuvuus, ohjaajan tietotekniset valmiudet, opiskelijoiden oppimisvaikeudet ja sosiaaliset haasteet. Muista kuin länsimaisista kulttuureista tulevat ohjattavat ovat usein yhteisöllisistä kulttuureista. Yksilön ammatinvalintaan vaikuttavat voimakkaammin yhteisö, perhe ja vaikkapa uskonto. (van Esbroeck & Watts 1998; van Esbroeck 2008; Korhonen & Puukari 2013).

Van Esbroeck (2008) tarkensi mallia ja lisäsi siihen epämuodollisen lähipiirin tuen (informal support) (KUVIO 1) sekä kiinnitti huomiota siihen, kuinka laadukasta ja ammattimaista ohjauksen on oltava eri tasoilla ja kuinka hyvin se on saavutettavissa. Opiskelija on sekä vanhassa että uudessa mallissa keskiössä, ohjaustoimintojen keskuksessa. Opiskelijan sosiaalinen viiteriikka, perhe sekä muut merkittävät ihmiset ovat seuraavalla tasolla. Tiivistä yhteistyötä tehdään huoltajien kanssa.

Ensimmäisellä ohjaustasolla esimerkiksi peruskouluissa ohjausta antavat luokanopettajat, luokanohjaajat, erityisopettajat, avustajat sekä koulun johto (KUVIO 2). Ensimmäisen ohjaustason ohjaus on suunnattu kaikille opiskelijoille, ohjaus on helposti saavutettavissa ja ohjauksen antajat eivät yleensä ole saaneet varsinaista ohjausalan koulutusta. Ohjaus on luonteeltaan ongelmia ja ohjaustarpeita havainnoivaa. Työ on ennaltaehkäisevää. Tällä tasolla pyritään antamaan tietoa myös ammasteista ja uravalinnasta integroiden sitä omaan opetukseen ja ohjaukseen. (van Esbroeck & Watts 1998; van Esbroeck 2008; Lairio & Puukari 1999, 29 - 30). Ensimmäisellä ohjaustasolla on kokemukseni mukaan perinteisesti tehty paljon yhteistyötä tasolla toimivien kesken. Toisaalta yhteistyön määrään ja intensiteettiin vaikuttaa koulun toimintakulttuuri ja johdon tuki.

Toisella ohjaustasolla toimijat ovat ainakin jonkin verran erikoistuneita ohjaus- ja neuvontapalveluihin. He toimivat osittain myös opetuksen parissa sekä tekevät läheistä yhteistyötä ensimmäisen ohjaustason toimijoiden kanssa. Tämän tason on myös hyvä olla opiskelijoiden helposti saavutettavissa. Koulun opinto-ohjaaja toimii tällä tasolla ja hän tekee läheistä yhteistyötä ensimmäisen ohjaustason toimijoiden sekä yhteistyötä myös erikoistuneiden neuvonta-, ohjaus- ja tukipalveluiden kanssa. Muita toimijoita toisella ohjaustasolla ovat esimerkiksi peruskoulussa kuraattori, koulupsykologi, erityisopettaja, rehtori sekä terveydenhoitaja (KUVIO 2). (van Esbroeck & Watts 1998; Lairio & Puukari 1999, 29 - 30). Van Esbroeck (2008) täsmensi, että tällä toisella tasolla ohjaustyö kohdistuu tarvittaessa kaikkiin ohjauksen osa-alueisiin, ohjaajien tärkein tehtävä on ennaltaehkäisy ja he tarjoavat tarvittaessa tukea ensimmäisen tason toimijoille.

Kolmantena ohjaustasona toimivat pääasiassa esimerkiksi peruskoulun ulkopuoliset neuvonta- ohjaus- ja tukipalveluiden asiantuntijat, kuten sosiaalitoimi, järjestöt, yritykset ja TE – toimistot (KUVIO 2). (van Esbroeck & Watts 1998; Lairio & Puukari 1999, 29 - 30). Van Esbroeckin (2008) mukaan toimijat ovat hyvin pitkälle erikoistuneita ohjaus- ja neuvontapalveluiden ohjaajia.

KUVIO 2 Esimerkki holistisesta opiskelijakeskeisestä mallista peruskoulussa (Niemi 2011) Van Esbroeckin & Wattsin (1998) oppilaskeskeisen holistisen ohjausmallin avulla jäsennettyä

2.2.4 Linda Gottfredsonin teoria ammatillisesta suuntautumisesta ja kehityskulusta kompromissina

Holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallissa mainituista kolmesta ohjauksen osa-alueesta työelämänsuunnittelun- ja uranvalinnan ohjaus on jäänyt suomalaisessa alakoulussa lähes toteuttamatta. Tarvitseeko sitä ottaa huomioon? Pitääkö lasten mieltä ammattiasioita jo lapsena? Mitä hyötyä siitä on? Pysyvätkö ammatilliseen ja vapaa-aikaan liittyvät kiinnostuksen kohteet samoina läpi elämän?

Yhdysvalloissa on jo pitkään pidetty tärkeänä myös alakoulun puolella käsitellä ohjauksessa lasten kanssa ammatteja ja työelämää. Pysyviä ammatillisen ja vapaa-ajan kiinnostuksen juonteita ovat pohtineet siellä sekä John Holland että Linda Gottfredson. Gottfredson on Hollandin oppilas. Hän on kritisoinut Hollandin ajatuksia ammatillisen kiinnostusten pysyvyydestä. (Gottfredson 2004; Spokane & Cruza-Guet 2004). Toisaalta Hollandin teoria vaikuttaa voimakkaasti suomalaisessa ohjauksessa, esimerkiksi AVO -ohjelmaa käytetään paljon myös kouluissa.

Hollandin mukaan jo lapsi osaa kertoa, mitä hän ammatikseen haluaa tehdä ja myös toteuttaa sen tulevaisuudessa. Hänen mukaansa ammatilliseen ja vapaa-aikaan liittyvät kiinnostukset ovat osa ihmisen pysyvämpää persoonallisuutta ja yksilöt hakeutuvat ammatillisen kiinnostustensa mukaisiin opiskelu- ja työympäristöihin. Näin tietyn ammattialan edustajilla on jossain määrin samankaltaisia piirteitä persoonallisuudessaan. Yksilö on sitä tyytyväisempi, sitoutuneempi ja suorituskykyisempi opiskelussaan ja työssään, mitä paremmin persoonallisuus ja opiskelu- tai työympäristö sopii yhteen. Työ- tai opiskeluympäristö täytyy olla tällöin omien arvojen, kykyjen ja asenteiden mukainen. Eri maissa tehdyt elämäkaaritutkimukset osoittavat, että tämän tyyppisesti kuvatut ammatillisen kiinnostuksen kohteet ovat syntyperäisiä tai syntyvät varhaislapsuudessa ja säilyvät suhteellisen muuttumattomina läpi elämän. Hollandin teoriaan voidaan ottaa myös konstruktivistisempi ote ja käyttää tätä keskustelun pohjustuksena esimerkiksi avo-
testin teon jälkeen. Ohjattava voi tällöin pohtia elämänsä pysyviä juonteita, niiden mahdollista olemassa oloa ja omaa kokemustaan niistä. Tunnistaako ohjattava pysyviä juonteita työssä ja vapaa-ajalla? Onko ohjattava vaihtanut opiskelu- tai työpaikkaa sen vuoksi, ettei se vastaa omaa pitkäaikaista kiinnostuksen kohdetta? (Spokane & Cruza-Guet 2004).

Linda Gottfredsonin mukaan ihmisten muuttuvat tarinat vaikuttavat yksilön valintoihin; omia kiinnostuksen aiheita ei välttämättä lähdetä toteuttamaan, niin kuin Holland väittää. Toisaalta Gottfredsonin teoria täydentää Hollandin teoriaa, kun se ottaa huomioon muuttuvat tekijät elämässä. Gottfredsonin mukaan ammatin valinnassa vaikuttavat myös sukupuoli ja sosiaalinen status henkilökohtaisten kiinnostusten lisäksi. (Gottfredson 2004).

Gottfredsonin teorian mukaan lapset erottelevat ammatteja naisten ja miesten ammatteihin jo varhain; tytöt haluavat "naisten ammatteihin" ja pojat "miesten ammatteihin". Samoin he havaitsevat jo varhain, millä ammanteilla on sosiaalista arvostusta ja millä ei. Lapsilla on myös stereotyyppisiä tietyistä ammatin edustajista. Lapset valitsevat ammattinsa usein vanhempiensa sosiaaliluokan mukaisesti. Silti saman perheen sisarusten ammatilliset minät ja elämänpolut eroavat toisistaan. Lapset tietävät, mikä työ heitä kiinnostaa ja missä työssä he pystyvät toteuttamaan kiinnostuksiaan, mutta he eivät välttämättä osaa ilmaista sitä. Lapset eivät osaa selittää, mitä heidän unelma-ammattissaan tai yleensä tietyissä ammanteissa oikeasti tehdään. Monet lapset joutuvatkin aikuisena työhön, joka ei heitä kiinnosta. Ammatillisen kiinnostusten ja työelämää koskevan tiedon yhteensovittaminen on kognitiivisesti vaativa

ja ikäsidonainen prosessi. Ohjaksella voidaan kuitenkin auttaa lasta tiedostamaan ja ilmaisemaan omia kiinnostuksiaan, antamaan tietoa eri ammateista sekä toisaalta ymmärtämään ja kyseenalaistamaan rajoituksia. (Gottfredson 2004).

Gottfredsonin teorian mukaan lapsi rakentaa leikki-ikästä murrosikään asti jatkuvasti tarkentuvaa, monimutkaistuvaa, moniulotteistuvaa ja yhä abstraktimpaa kognitiivista karttaa ammateista, muista ihmisistä työntekijöinä ja itsestä työntekijänä. Gottfredson esittelee neljä tähän liittyvää lapsen kehitysprosessia, joista ensimmäinen on kognitiivinen kasvu ja toinen minäkäsityksen kehittyminen (self-creation). Kognitiivinen eli tiedollinen kasvu, myös ammatillisen kypsyyden osalta, käy läpi kaikki Bloomin kuusi kognitiivisen kehityksen tasoa alkaen havainnoinnista ja muistamisesta aina analysointiin ja arviointiin asti. Lapset alkavat tehdä ammattiin liittyviä päätelmiä, jopa päätöksiä jo kauan ennen nuoruusikää. Lasten henkinen taso alkaen konkreettisesta, näkyvistä havainnoista aina abstraktiin päättelyyn saakka sekä heidän yleinen älykkyystasonsa vaikuttavat myös kykyyn tehdä päätelmiä. Syntyy mielikuvia ammateista. Mielikuvien tuloksena syntyy nk. ”kognitiivinen kartta ammateista”. Vaikka kognitiivinen kartta olisi sama eri lapsilla, jokaisella lapsella on oma käsitys itsestään. Omaksi itsekseen kasvamiseen vaikuttavat geenit, sosiaalinen ympäristö, kulttuuri, luonne ja kasvatust. (Gottfredson 2004).

Kolmas kehitysprosessi on rajaaminen (circumscription). Tämä mahdollisten ammattien pois rajaamisen prosessi sisältää eri tasoja eri-ikäisillä. Kaikki lapset käyvät nämä tasot, mutta omassa tahdissaan, riippuen heidän kognitiivisen kasvun vaiheestaan. Ennen kouluikää (ikävuodet 3 – 5) lapsille on tyypillistä mielikuvitus ja intuitiivinen (välitöntä tietämistä ilman analysointia) ajattelu. Lapset alkavat erotella ihmisiä koon ja vallan mukaan suuriin ja vahvoihin (työtätekevä aikuinen, aikuisten työmaailma) sekä pieniin ja heikkoihin (olen lapsi, mutta minustakin tulee joskus työtä tekevä aikuinen). Esikoulusta aina alkuopetuksen loppuun (ikävuodet 6 – 8) lasta kuvaa vielä konkreettinen ajattelu. Lapset huomaavat ammatteja, joista heillä on näköhavaintoja sekä erottelevat ammatteja näiden näköhavaintojen sekä sukupuolen mukaisesti. On miesten ammatteja ja on naisten ammatteja. Oma sukupuoli on ylivertainen. Jo tässä vaiheessa voi osa mahdollisista tulevaisuuden ammateista rajautua pois kognitiivisesta ammattien kartasta. (Gottfredson 2004).

Ikävuosien 9 – 13 välillä abstrakti ajattelu kehittyy ja lapset huomaavat laajemman kirjon ammatteja, esimerkiksi tietokoneella työtä tekevä voi edustaa montaa eri ammattia. Ammatit voivat tässä vaiheessa olla myös sukupuoleltaan neutraaleja. Kuvaavaa on ammattien arvottaminen sosiaalisesti; toiset ammatit ovat toisia arvokkaampia ja sosiaalisesti hyväksytympiä kuin toiset. Lapset myös ymmärtävät opiskelun, tulojen ja ammatin yhteyden. Lapset tajuavat sosiaalisen ympäristönsä heille välittämän tiedon siitä, mikä on heille sopivaa ja hyväksyttävää. Näin vielä enemmän mahdollisuuksia rajautuu pois kognitiivisesta ammattien kartasta. Ammatin valitsemiseen tässä vaiheessa vaikuttavat kaverit, sosiaalinen ympäristö ja hyväksyminen, ei niinkään itselle sopivan, omiin persoonallisuustyyppeihin sopivan työn löytäminen. Kun abstrakti ajattelu edelleen kehittyy ikävuodesta 14 eteenpäin, kehittyvät taidot mahdollistavat yksilöllisemmän minuuden pohdinnan. Nuoret alkavat ajatella ammatteja, jotka sopisivat heille, heidän persoonaansa ja minuuteensa. He näkevät myös muut ihmiset enemmän omista minuuden lähtökohdista päätöksiä tekevinä yksilöinä. Muuttuvat tarinat alkavat vaikuttaa, muu elämä alkaa vaikuttaa myös päätöksiin; mielenkiinnon kohteet, arvot, asenteet, kyvyt ja työ suhteessa muuhun elämään alkaa kiinnostaa. Nuoret tajuavat, että on olemassa idealistinen ja realistinen vaihtoehto tulevalle työlle. Ammatteja rajautuu taas pois, koska

ei ole käytännön kokemusta tietyistä töistä tai on esimerkiksi ulkoisia paineita tehdä päätös nopeasti. (Gottfredson 2004).

Neljäs kehitysprosessi ammatillisessa kasvussa on ammatinvalintaan liittyvän kompromissin tekeminen. Kompromissin tekemiseen voi johtaa se, että ohjattavalla on liian vähän tietoa ammateista ja liian vähän aikaa etsiä sitä. Tällöin hän etsii niistä ammateista tietoa, jotka ovat jollain tavoin hyväksytympiä tai häntä eniten kiinnostavia ammatteja. Hän etsii tietoa myös tietyistä lähteistä ja/tai omasta sosiaalisesta ympäristöstään, esimerkiksi omilta vanhemmiltaan. Jos ohjattavalla ei ole suhteita tai häntä ei auteta, voi tämä olla esteenä tiettyihin ammatteihin pääsyssä ja johtaa kompromissiin. Toisaalta mitä aktiivisempi ohjattava itse on, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on olla tyytymättä kompromissiin. Jos ohjattavalla ei ole hyviä vaihtoehtoja ammatiksi jostain syystä, valitsee hän sen riittävän hyvän vaihtoehdon. Toisaalta viimeiseksi halutaan luopua siitä vaihtoehdosta, joka on lähinnä oman minäkäsityksen ydintä. Myös ohjattavan sukupuoli, ammatin yleinen arvostus ja työn kuva vaikuttavat kompromissin tekemiseen ja ammatin valintaan. Silloin kun kaikki vaihtoehdot tulevaisuudelle ammatiksi ovat huonoja, sukupuolitekijät vaikuttavat eniten. (Gottfredson 2004). Gottfredsonin teoria ei ota huomioon etnistä taustaa kompromissin tekemisessä. (Spokane & Cruza-Guet 2004).

Alakoulussa on Gottfredsonin teorian mukaisesti lasten hyvä mieltä ammatillista suuntautumista ja tutustua eri ammatteihin jo pienestä pitäen. Työelämänsuunnittelun- ja uranvalinnan ohjaus on jäänyt suomalaisessa alakoulussa lähes toteuttamatta, mutta se on Gottfredsonin teorian mukaisesti hyvä ottaa huomioon. Lasten kasvatuksessa jo esi- ja alakoulussa voidaan vaikuttaa tasa-arvokasvatuksella tasa-arvokysymyksiin ammatinvalinnassa sekä kasvattaa lapsia sukupuolisensitiivisesti. Koulussa voidaan esitellä eri ammatteja tasapuolisesti ja voimakkaammin. Koulussa voidaan myös vahvistaa lapsen positiivista käsitystä itsestään, omasta oppimisestaan ja kyvyistään. (Gottfredson 2004).

Lasten ja nuorten kognitiivinen taso, omaksi itsekseen kasvaminen, rajaamisen prosessi sekä tietoisuus kompromissien tekemisestä voidaan ottaa huomioon ohjauksessa, esimerkiksi siinä, millaista ohjausta kannattaa antaa missäkin nivelvaiheessa. Artikkelin antaa hyviä perusteluita sille, että jo alakoulussa voitaisiin ottaa huomioon työelämän - ja ammatinvalinnan ohjaus. Ehkä lasten ja nuorten nk. ”kognitiivinen kartta ammateista” olisi ohjauksen avulla laajempi siinä vaiheessa, kun ratkaisuja varsinaisesti tehdään omasta ammatista. Teoriassa esitettyjen eri ikävaiheiden perusteella voi mieltä esimerkiksi ohjaustarvetta; miten intuitiivinen ajattelun, konkreetti ajattelun tai abstrakti ajattelun vaihe liittyy ohjaustarpeisiin ja valmiuksiin tehdä opiskeluun ja tulevaisuuteen liittyviä päätöksiä. (Gottfredson 2004).

Gottfredsonin mukaan ammatilliseen suuntautumiseen liittyvän materiaalin ja tehtävien suunnittelussa kannattaa ottaa huomioon kognitiivisen kasvun vaiheet, oman minän kasvun vaiheet, ammattien pois rajautuminen sekä kompromissien tekeminen. Ennen kouluikää ja alkuopetuksessa (ikävuodet 3-8) ottaen huomioon kognitiivinen kehitystaso ei lapsille kannata antaa liian monimutkaisia tehtäviä, on hyvä eriyttää opetusta sekä antaa konkreettisia, lyhyitä ohjeita. Lasten on hyvä saada paljon henkilökohtaisia kokemuksia monentyyppisestä toiminnasta ja leikeistä. Toiminta voi olla esimerkiksi vierailuja tai ammattileikkejä. Alakoulun keski- ja loppuvaiheessa (ikävuodet 9-13) abstraktin ajattelun kehittymisen myötä voidaan ottaa mukaan monimutkaisempia tehtäviä ja antaa abstraktimpia ohjeita. Oman minän kasvu jatkuu edelleen, kun toimintaa ja tehtäviä monipuolistetaan ja tulee lisää kokemuksia ammateista. Voidaan tehdä esimerkiksi työpaikkavierailuja, pitää ammattipäiviä, lukea

kirjallisuutta, jossa kerrotaan myös ammateista, kirjoittaa, tehdä portfolioa sekä miettiä omia harrastuksia ja niihin liittyviä ammatteja. Voidaan myös haastatella eri ammattialojen edustajia lähipiirissä. Omia kiinnostuksen kohteita voi myös hahmotella jo tässä vaiheessa miettien, mitkä ammatit itseä kiinnostavat ja mitkä eivät ja miksi näin on. Voidaan miettiä omia tavoitteita elämälle alustavasti, perheen odotuksia ja omia vapaa-ajan kiinnostuksen kohteita; mitkä ovat omat tavoitteet, perheen odotukset ja vapaa-ajan kiinnostukset ja miksi. Toisaalta voidaan miettiä, miksi jotkut asiat eivät kiinnosta, eivät ole perheen odotuksia tai eivät kiinnosta vapaa-ajalla ja miksi eivät. (Gottfredson 2004).

Yläkoulun keski- ja loppuvaiheessa ja myöhemmin (ikävuodet 14-) voidaan jo arvioida monipuolisesti ja analyttisesti omia kiinnostusten kohteita, arvoja, asenteita ja omaa persoonallisuutta. Työtä voidaan tehdä itse ja näin kokeilla eri ammatteja esimerkiksi harjoitteluissa ja kesätöissä. Omatoiminen tiedonhankinta ammateista, ammatinvalinnasta, opiskelupaikoista sekä työnhakuun ja työelämään liittyvistä asioista onnistuu jo paremmin tämän ikäiseltä. Voidaan tehdä vierailuja eri oppilaitoksiin. Tavoitteena on tämän kehityksen aikana saada koko kognitiivinen kartta ammateista käyttöön, edistää omaa aktiivisuutta sekä saada koko oma potentiaali käyttöön. Ammattien pois rajautumista voidaan vähentää lisäämällä itsetuntemusta lähinnä 9-13-vuotiaasta lähtien reflektoiden, tutkaillen, mennyttä peilaten, analysoiden, löytäen juuri itselle sopivan työ ulkoisista paineista ja vaikutuksista huolimatta. Kompromissien tekemättä jättämistä voidaan edistää lähinnä 14-vuotiaasta lähtien arvioimalla esimerkiksi sitä, miten ammattiin pääsee, pääsenkö minä, kannattaako minun hakea tai miten parannan mahdollisuuksiani päästä haluamaani opiskelupaikkaan ja työhön (Gottfredson 2004).

Gottfredsonin teorian huomioiminen alakoulun ohjauksessa on perusteltua, jotta saadaan mukaan ohjaukseen myös holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin kolmesta ohjauksen osa-alueesta työelämänsuunnittelun- ja uranvalinnan ohjaus. Yhteistä peruskoulun oppilaanohjauksen taustalla olevan sosiodynaamisen ohjauksen kanssa on ohjauksen konstruktivistisuus. (Gottfredson 2004).

2.3 Chances – hanke ja alakoulun ohjaus

2.3.1 Chances – opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Holistinen opiskelijakeskeinen malli vaatii toteuttajiltaan oman työnkuvan laajentamista sekä kiinnostusta ja halua yhteistyöhön muiden ohjauksessa toimivien kanssa ja heidän tukemistaan. (Van Esbroeck & Watts 1998). Tarvitaan moniammatillista, poikkialueellista sekä verkostoyhteistyötä, jotta yhteistyö olisi onnistunutta ja tuloksellista.

Vuonna 2003 käynnistettiin Opetushallituksen toimesta kansallinen Oppilaan – ja opinto – ohjauksen kehittämishanke. Tavoitteena oli ohjauspalveluiden saatavuuden ja riittävyuden parantaminen sekä perusopetuksessa että toisella asteella. Taustalla oli toisaalta tarve saada tutkimustietoa myös ohjaustoiminnan vähemmän tutkituista osa-alueista kehittämistyön tueksi. Toisaalta haluttiin saada uusia ohjauksen toimintamalleja, esimerkiksi yhteiskunnan muutosten (mm. monikulttuurisuuden lisääntyminen tai sukupuolten väliset tasa-arvokysymykset) myötä, perusopetuksen opetussuunnitelmiin

liittyen (mm. erityistä tukea tarvitsevien ohjaus) sekä syrjäytymisvaarassa oleville tukea tarvitseville. Haluttiin määritellä ohjauksen näkökulmasta moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä sekä millaisin edellytyksin ohjauksen verkostomainen yhteistyö voisi onnistua. Tämän myötä kansallisen kehittämishankkeen rinnalle tarvittiin toinen kehittämishanke, joka sai nimekseen Chances - Opinto – ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Chances – nimellä haluttiin korostaa yksilön itsensä mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä ja tulevaisuuteensa, holistisen yksilökeskeinen mallin mukaisesti. Oli myös tarve kartoittaa sellaisia ryhmiä, joilla ohjaustarve on suuri, mutta joiden on vaikea löytää ja toisaalta käyttää ohjauspalveluita. (Kasurinen & Launikari 2007).

2.3.2 Chances ja alakoulu

Hankkeen tutkimustulosten perusteella ohjauksen alueellisessa verkostossa on neljä eri näkökulmaa huomioitavana: asiakkaan/oppijan ohjaustarpeet, organisaation/oppilaitoksen työntekijöiden moniammatillinen työskentely ja oppiminen, ohjauksen verkosto organisaation/oppilaitoksen sisällä ja niiden välillä sekä alueellinen moniammatillinen ja poikkihallinnollinen yhteistyö.

Asiakkaan/oppijan ohjaustarvenäkökulmasta katsottuna ohjausjärjestelyitä voisi hankkeen mukaan kehittää niin, että käytettäisiin enemmän tieto- ja viestintätekniikkaa ohjauspalveluista tiedottaessa ja koulutus- ja työelämätietojen levittämisessä. Nuoret ja varsinkin heidän vanhempansa tarvitsevat enemmän tietoa muuttuvasta koulutusjärjestelmästä sekä nuoren seuraavasta koulutusvaiheesta. Hanke suosittaa myös nivelvaiheiden ohjauksen tehostamista ja seurannan kehittämistä, jotta turvattaisiin nuoren yhtenäinen opinpolku ja siinä tarvittaessa joustavat järjestelyt. Yhteistyöstä huoltajien kanssa pitäisi tiivistää. Hankkeen tutkimustulosten perusteella työntekijöiden moniammatillinen työotetta kannattaa tukea ja kehittää koulutuksin; auttaa eri alojen, eri lähtökohdista ja toimintakulttuureista tulevia edustajia kohtaamaan toisensa tasavertaisesti, neuvottelukykyisesti ja toistensa osaamisen tunnustavasti. Hankkeen mukaisesti ohjauksen työnjako organisaatiossa/oppilaitoksessa edellyttää toimivaa oppilaitoskohtaista suunnitelmaa, joka vaatii toimintakulttuurin kehittämistä avoimeksi, välittäväksi ja tarpeen mukaan muuttuvaksi. Henkilökunnan on oltava tietoinen heihin kohdistuvista odotuksista ja niiden tarkoituksista sekä sitouduttava yhteiseen päämäärään. Alueellisessa moniammatillisessa ja poikkihallinnollisessa ohjauksessa ohjauksesta vastaavat alueen oppilaitokset, sosiaali- ja terveystieteiden palvelut, psykososiaaliset palvelut, KELA, työvoima – ja nuorisopalvelut, vapaaehtoistoiminta sekä erilaiset esimerkiksi järjestöjen projektit. Lähtökohtana ovat yhteiset asiakkaat, lainsäädännöllinen velvoite tehdä yhteistyötä sekä yhteistyössä opittava verkostoajattelu ja työyhteisön valtuuttama lähetti. Tutkimuksen mukaan ohjaus pitäisi hahmottaa alueellisena palveluna ja alueen koulutusstrategioihin tulisi liittää myös ohjausstrategia, koska tehokas ohjaus edistää esimerkiksi koulutusjärjestelmän toimivuutta. Hyvästä tahdosta, valtakunnallisista ja alueellisista linjauksista sekä toimijoiden kiinnostuksesta ja osaamisesta huolimatta alueilta puuttuu ohjauksen yhteistyön rakenne. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen & Pöyliö, 26 – 47).

Hankkeen tutkimustulosten mukaan opetussuunnitelman mukainen linjaus, että kaikki oppilaitoksessa ohjaavat, ei ole toteutunut. Verkostomaisesti tuotettujen ohjauksen palvelujärjestelyjen eli VOP- mallin avulla oppilaitoksen opetussuunnitelman ohjaussuunnitelma saadaan käytäntöön ja voidaan suunnitella, toteuttaa ja arvioida ohjauksesta vastuussa olevien työn- ja vastuunjako. Samoin voidaan toimia

organisaatioiden välisessä työn- ja vastuunjaossa. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen & Pöyliö, 26 – 47). Hankkeen tutkimustuloksia voidaan käyttää myös alakoulussa.

Oppilaitoksen opettaja ja myös siten alakoulun luokanopettaja on aina myös jollain tasolla oppilaidensa ohjaaja. Yhteiskunnan muutosten myötä myös opettajuus on jatkuvassa muutoksessa. Jokainen opettaja luo omassa työssä toteutuvan käyttöteoriasa. Jotta ohjauksen periaate kaikki ohjaavat toteutuu, vaatii se sen, että opettajan käyttöteoriaan sisältyy ohjauksen huomioiminen omassa työssä. Sitä ei voi jättää pois, sillä opettajan käyttöteoriaan on sisällytettävä ohjausta jo perusopetuslain mukaisesti, jossa todetaan, että jokaisella oppilaalla on oikeus saada ohjausta koulupäivän aikana. Lisäksi opettaminen on nimenomaan oppimisen ohjaamista. Opettajan työnkuva ja opettajuus on muuttunut oppimisen edistämisestä ja oppijan kasvun ja kehityksen tukemisesta sosiaalisesti laajentuneeksi opettajuudeksi, jolloin opettaja on tekemisissä yhä enemmän oppijan sosiaalisen elämänkentän kanssa, johon oppimisen esteet usein liittyvät. Tällöin oppija tarvitsee yhä enemmän yksilöllistä ohjaamista ja tukemista. Tukeakseen oppijaa ohjaukseen osallistuvien toimijoiden on tehtävä yhteistyötä. Luokanopettaja tai luokanohjaaja on usein koulussa lähin oppijan aikuinen, joka voi jo varhain tunnistaa ja puuttua oppijan ohjaustarpeisiin ja tehdä yhteistyötä muiden tukea ja ohjausta antavien kanssa. (Lätti 2007, 64 – 79.)

Ohjaus on koulussa usein ennalta ehkäisevää. Ohjausta tehdään tällöin esimerkiksi oppiaineiden sisältöjen mukaisesti. Luokanopettajan oppiainesisältömäärä on laaja. Ja koska suurin osa oppilaitosten henkilökunnasta on opettajia, tekevät he suurimman osan koulun ohjaustyöstä. Ohjaus on usein luonteeltaan ohjeiden ja neuvojen antamista spontaaneissa tilanteissa, mutta myös ohjauksellisia keskusteluja käydään opettajan, huoltajan ja oppijan kesken. (Hornby 2003, 12 – 13.). Oman kokemukseni mukaan opettajalla ei ohjaushaluista huolimatta usein ole riittävästi aikaresursseja ohjauksen toteuttamiseen, ei riittävästi ammattitaitoa kaikkiin ohjauksessa esiin tuleviin kysymyksiin ja roolikin on erilainen kuin esimerkiksi opinto-ohjaajalla. Toisaalta tutulle luokanopettajalle, vaikkakin kiireisellekin on helppo tulla puhumaan opinnoistaan ja mieltä painavista asioista, joten opettajan merkitys on suuri ja hänen kannattaa tiedostaa ja arvostaa omaa rooliaan ohjaajana ja oppijan auttajana.

Chances – tutkimushankkeen yhtenä tavoitteena oli edistää ohjausta oppilaitoksissa siten, että oppilaitoksessa kaikki ohjaavat – periaate toteutuisi ja mahdollistuisi. Joensuun yliopiston osaprojektissa järjestettiin perus – ja toisen asteen opettajille täydennyskoulutusta, jotta he saisivat tukea ohjaustyöhönsä pohtien mm. lasten ja nuorten ohjaustarpeita ja ohjausta osana opettajan työtä. Tähän liittyen tutkittiin metaforien eli vertauskuvien avulla opettajien kokemuksia, tunnelmia ja käsityksiä ohjauksesta ja itsestään ohjaajina ja näin saatiin samalla arviointitietoa. Useat metaforat olivat sävyiltään myönteisiä ja kertoivat turvallisesta yhdessä kulkemisesta ja tulevaisuuteen suuntaamisesta lasten ja nuorten kanssa. Paljon oli kuitenkin mukana myös kielteisiä tunnelmia sisältäen epävarmuutta, tilanteiden ennakoimattomuutta sekä lisääntyviä tehtäviä ja työn raskautta. Suurin osa metaforista kertoo epävarmuudesta omista taidoista ja osaamisesta ennakoimattomissa tilanteissa. Opettaja joutuu myös tasapainottelemaan eri tahojen odotusten ja vaatimusten välillä. Metaforat, jotka kuvasivat opettajaa itseään ohjaajana, olivat pääosin myönteisiä; opettaja on turvallinen ja tukeva aikuinen sekä mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen näyttävä. Toisaalta kyseenalaistettiin omia taitoja ohjaajina, oltiin kiireisiä ja väsyneitä moniin eri tehtäviin. Myönteisyyden löytyminen kuitenkin on hyvä, koska ohjauskokokoulun tehtävänä edellyttää myönteistä suhtautumista ohjaukseen. Kuitenkin pedagogisen koulutuksen rinnalle tarvitaan kaikkien

asteiden opettajille koulutusta ja tukea omien ohjauksellisten taitojen vahvistamiseen. (Lätti 2007, 64 – 79.).

Chances – hankkeen myötä Vaasan seudulla koulutettiin moniammatillisen ohjaustyön kehittämishankkeessa luokanopettajia, luokanohjaajia ja ryhmänohjaajia sisällyttämään työhönsä ja ammattikäytäntöönsä ohjausta. Koulutusta järjestettiin hankkeen ulkopuolella myös alakoulusta yläkouluun- keskustelutilaisuuksissa opettajille, rehtoreille, kuraattoreille, erityisopettajille ja terveydenhoitajille. Samalla työstettiin nivelvaihetta ja oppilaitosten ohjaussuunnitelmia ja sisäiset ohjausmallit oppilashuoltoryhmien ollessa läsnä. Mahdollisimman monta ohjauksen kanssa tekemisissä olevaa tahoja pyrittiin ottamaan mukaan ja myös oppilaiden näkemyksiä huomioitiin oppilaskunta- ja tukioppilastoiminnan kautta. Ohjaussuunnitelmat hyväksyttiin eri toimijoilla ja päättäjillä, myös oppijoilla itsellään. Chances – hanke toi mukanaan työelämään tutustumisessa sukupuolisensitiivisen otteen; tavoitteena on kehittää esimerkiksi tet – paketti ”pojat sosiaali- ja terveystalalle”. Nivelvaihetta tutkittaessa huomattiin hyvin kirjavat käytänteet Vaasan seudulla tietojensiirtomenetelmissä ja lomakkeissa, joten niitä yhtenäistettiin ja materiaalia tehtiin ohjauksellisemmaksi. Vaasan seudun hanke moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi auttoi ohjauksen toimijoita innostumaan ohjauksesta ja yhteistyöstä sekä alueellisesti että oppilaitostasolla; huomattiin, että ohjauksen toimijat tarvitsevat toisiaan. Huomattiin myös, että resursseihin on oikeasti panostettava lisää. (Syväluoma M. 2007).

3 ALAKOULUN OHJAUS

3.1 Perusopetuksen opetussuunnitelma ja alakoulun ohjaus

3.1.1 Perusopetuksen ohjauksen tavoitteet ja tehtävät

”Jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta”. (Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010). ”Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä, esiopetuksen tuottamat valmiudet huomioonottava ja toisen asteen opintoihin ohjaava jatkumo. Ohjauksesta huolehtivat opettajat ja oppilaanohjaaja sekä muu henkilöstö, jotka toimivat yhteistyössä oppilaan koko perusopetuksen ajan ja eri nivelvaiheissa.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010). Yhteistyötä tehdään myös keskusteluissa huoltajien kanssa. Sekä huoltajan että oppilaan pitää saada tietoa opetuksen työtavoista, valinnanmahdollisuuksista ja siitä, mikä merkitys niillä on oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. Perusopetuksen ohjaus auttaa oppilasta onnistumaan perusopetuksen eri vaiheissa. Se estää osaltaan oppilaiden syrjäytymistä sekä edistää tasa-arvon toteutumista. Se vahvistaa opiskelutaitoja, yhteistyötaitoja, kykyä toimia erilaisissa ryhmissä, vastuunottoa omasta ja toisten työstä sekä itseohjautuvuutta. Tavoitteena on myös, että oppilaalla olisi kykyjä ja valmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Opintojen edetessä työelämään tutustumisen ja tulevaisuuden vaihtoehtojen suunnittelemisen merkitys kasvaa. Työelämään voidaan tutustua esimerkiksi järjestämällä työelämän ja yhteiskunnan eri osa-alueiden edustajien vierailuja kouluihin,

vierailemalla eri työpaikoilla, tekemällä erilaisia yhteistyöprojekteja, käyttämällä eri alojen tiedotusmateriaalia opetuksessa sekä järjestämällä työelämään tutustumisjaksoja (TET) tai työpaikalla tapahtuva opiskelua. Myös ”eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien opetukseen tulee sisällyttää ainesta, joka liittyy opiskelun tuottamat tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin”. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa ohjausta käsitellään osana yleistä -, tehostettua - ja erityistä tukea. Osana oppilaan yleistä tukea, jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta koulunkäynnissä kaikissa opetustilanteissa ja eri oppiaineiden opiskelussa ohjauksen tavoitteiden mukaisesti. Näin ehkäistään ennalta opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Opettajan on myös tuettava oppilaiden persoonallisen kasvua, kehitystä ja osallisuutta ja annettava oppilaille kannustavaa ja ohjausta tukevaa suunnitelmallista arviointipalautetta. Oppilaan tehostetun (pedagoginen arvio ja oppimissuunnitelma) ja erityisen (pedagoginen arvio ja HOJKS) tuen tarvetta arvioitaessa, sen aikana ja sitä arvioitaessa arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saama ohjauksen riittävyys ja sen kohdentuminen oppilaan tarpeita vastaavasti. Oppimissuunnitelmaan ja HOJKS:iin kirjataan myös ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Kun ohjauksellista tukea suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan, tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa. Tarkoitus on myös hyödyntää oppilashuollonpalveluista vastaavan henkilöstön sekä oppilasta mahdollisesti avustavan muun henkilöstön asiantuntemusta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Paikallisissa opetussuunnitelmissa määritellään tarkemmin ohjauksen tavoitteet, tehtävät, toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken. Suunnitelmissa myös kuvataan, miten yhteistyö muiden ohjauksen kannalta keskeisten toimijoiden, esimerkiksi eri oppilaitosten tai paikallisen elinkeinoelämän kanssa järjestetään. Lisäksi suunnitelmista tulee käydä ilmi, miten työelämään tutustuminen järjestetään, sen tavoitteet, toimintatavat ja arviointi kuvataan. Suunnitelmassa kerrotaan myös, miten yhteistyö ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä järjestetään huoltajien kanssa sekä miten oppilaanohjauksesta tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. Koulukohtaisissa opetussuunnitelmissa kuvataan tarkemmin ohjauksen järjestäminen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Opetussuunnitelman perusteet velvoittavat opetuksen järjestäjää järjestämään opetuksen niin, että myös jokainen alakoulun oppilas saa opetuksen lisäksi ohjausta huomioiden oppilaan oma tuen tarve. Asiakirja velvoittaa myös alakoulun puolella tekemään yhteistyötä ohjauksen eri toimijoiden kesken sekä huoltajien ja oppilaan kanssa.

3.1.2 Perusopetuksen opetussuunnitelman ohjauksen osio

Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti oppilaanohjaus on oppiaine koko peruskoulun ajan. Oppilaanohjausta toteutetaan vuosiluokkien 1-6 aikana pääasiassa eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä. Oppilaanohjauksen sisältöalueet alakoulun puolella ovat samat kuin yläkoulussakin: oppimaan oppiminen (holistisessa opiskelijakeskeisessä mallissa oppijan tukeminen/ opiskelun ja oppimisen ohjaaminen), kasvun ja kehityksen tukeminen sekä ura- ja jatko-opinto-ohjaus. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Myös alakoulun oppilaanohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä niin, että oppilas itse kykenee edistämään omia opiskeluvalmiuksiaan ja sosiaalisia taitojaan sekä omaksumaan ja itse kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Ohjauksen tuella oppilas kykenee tekemään opiskelua, koulutusta, arkielämää ja elämänuraa koskevia ratkaisuja, jotka pohjautuvat hänen omiin kykyihinsä ja kiinnostuksiinsa. Oppilaanohjauksen avulla voidaan lisätä koulutyön tuloksellisuutta, hyvinvointia koulussa, tasa-arvoa sekä ehkäistä syrjäytymistä. Oppilaanohjauksen tavoitteena on, että oppilas oppii itsenäiseksi, vastuulliseksi ja tekemään yhteistyötä ja olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Hän oppii tuntemaan itseään, oman oppimistyyliinsä, omia vahvuuksiaan ja vaikeuksiaan, kehittämään omia opiskelutaitojaan sekä etsimään apua ongelmatilanteissa. Oppilas osaa arvioida omaa toimintaansa. Hän osaa etsiä tietoa yhteiskunnasta, työelämästä ja yrittäjyydestä, arvioida sitä ja käyttää sitä taitojensa kehittämiseen opiskelua, tulevaisuutta sekä elämän valintoja ja suunnitelmia varten. Valintoja ja suunnitelmia tehdessään oppilas harjaantuu kehittämään päätöksentekotaitojaan. Tärkeää on kehittää, toteuttaa ja arvioida tulevaisuutta koskevia suunnitelmia myös muuttuvissa olosuhteissa. Oppilaan on saatava tukea ja ohjausta myös ammatillisessa suuntautumisessa, niin että myös sukupuolirajat ylittyvät oppiaine-, koulutus- ja ammatinvalinnoissa. Oppilas oppii myös kasvamaan monikulttuurisuuteen ja kansainvälisyyteen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Alakoulussa ohjaustyötä tekevät yhteistyössä koko henkilökunta oppilaan alakouluajan. Erityisen tärkeitä ohjaaminen ja tuki ovat siirtymisissä nivelvaiheelta toiselle esikoulusta kouluun, alkuopetuksesta (1 – 2 – luokat) kolmannelle luokalle sekä kuudennelta luokalta yläkouluun siirryttäessä. Oppilaan turvallista siirtymistä opintopolun nivelvaiheissa tulee tukea oppilaanohjaajien, opettajien sekä koko henkilökunnan välisellä yhteistyöllä, joka ylittää oppilaitosten ja kouluasteiden väliset rajat. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Vuonna 2016 voimaan tulevassa perusopetuksen opetussuunnitelman uudistuksessa nivelvaiheet (esi- ja perusopetuksen nivel, toisen ja kolmannen vuosiluokan nivelvaihe sekä kuudennen ja seitsemännen vuosiluokan nivelvaihe) tulevat olemaan keskeisemmin esillä; kullakin vuosiluokalla (esimerkiksi vuosiluokat 1-2) on omat oppimiskokonaisuudet sekä oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt, joita eheytetään mm. eri teemoilla. (Luonnos perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiksi 14.11.2012)

Alakoulun vuosiluokilla 1 - 2 on oppilaanohjauksessa tavoitteena edistää oppilaan opiskeluvalmiuksien kehittymistä, tukea hänen sosiaalista kasvuaan ja osaltaan estää oppimisvaikeuksien syntymistä. Jotta opiskelu on sujuvaa, ohjauksen on tuettava oppilasta opiskelutaitojen kehittämisessä. Ohjauksen tulisi olla sellaista, että oppilas oppisi suhtautumaan vastuullisesti koulutyöhönsä ja tehtäviinsä, käyttämään monipuolisia työtapoja ja hankkimaan tietoa erilaisista tietolähteistä. Vuosiluokkien 1-2 aikana ohjausta annetaan oppilaalle opiskelun, valintojen ja arkielämän tukemiseksi eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä, mutta myös henkilökohtaisesti. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Edelleen vuosiluokkien 3-6 aikana oppilaanohjauksen tehtävänä on ohjata oppilasta itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen koulutyössä ja tehtävien tekemisessä. Oppilaita ohjataan edelleen myös tiedonhankinnan valmiuksissa ja käyttämään monipuolisia työtapoja. Ohjausta tarvitaan myös oppilaan tehdessä ainevalintoja perusopetuksen aikana ja nivelvaiheissa. Opetussuunnitelman mukaan vuosiluokkien 3-6 aikana aloitetaan tutustuminen ammatteihin ja työelämään. Koko perusopetuksen ajan oppilasta tulee ohjata myös toimimaan yhdessä toisten kanssa ja ottamaan huomioon toiset ihmiset. Kuten vuosiluokilla 1 -2 oppilaanohjausta toteutetaan vuosiluokkien 3-6 aikana

pääasiassa eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä, mutta myös henkilökohtaisessa ohjauksessa. Vuosiluokilla 3 – 6 voidaan ohjaukseen varata oppitunteja opetussuunnitelmassa päätettävällä tavalla. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

4 ALAKOULUN OHJAUSSUUNNITELMA

4.1 Hyvän ohjaussuunnitelman tunnusmerkit

Laatimalla hyvä ja kattava kunnallinen, seutukunnallinen tai koulun ohjaussuunnitelma tehdään oppilaan opinpolku sujuvaksi. Toimiva ohjaussuunnitelma kertoo, mitä ohjaus on, mitkä ovat ohjaussuunnitelman / ohjauksen tehtävät ja tavoitteet, kuka on vastuussa mistäkin ohjauksessa, miten ohjaus järjestetään, mitä toimintoja siihen kuuluu ja miten yhteistyötä tehdään. Hyvin laadittu, kattava ohjaussuunnitelma takaa oppilaiden tasavertaisuuden palveluiden saannissa, yhdenmukaistaa käytäntöjä sekä tuo pysyvyyttä toimijoiden mahdollisesti vaihtuessa. Ohjaussuunnitelma auttaa ohjauksen toimijoita tiedostamaan toistensa työtehtävät ja erityisosaamisen. (Siippainen 2012, 17 – 18).

Hyvässä ohjaussuunnitelmassa kerrotaan ainakin ohjaussuunnitelman/ohjauksen kohde, tavoite ja tehtävät, ohjauksen eettiset periaatteet, ohjauksen toimijat tehtävineen, työnjakoineen ja vastuineen, ohjauksen järjestäminen ja lukuvuosittainen aikataulus, selkeälukuinen taulukko toiminnoista kokonaiskuvan luomiseksi sekä valmiita ja/tai muokattavissa olevia lomake- ja toimintamalleja. Toimiva ja hyvä ohjaussuunnitelma on laadittu yhteistyössä kaikkien siihen ohjaukseen osallistuvien yhteistyönä. Myös opetuksen järjestäjän hallinnon on alusta alkaen oltava mukana, jotta varmistetaan toiminnan jatkuvuus ja riittävät resurssit sille. Ohjaussuunnitelmasta on informoitava säännöllisesti, sen sisällöistä ja käytännöistä on järjestettävä koulutusta ja se on oltava päivitettävissä tarpeen mukaan tai ainakin vuosittain. Ohjaussuunnitelman avulla ohjauksen uusi toimija pystyy nopeasti perehtymään ohjaustoimintaan. (Siippainen 2012, 17 – 18). Ohjaussuunnitelmaa voidaan arvioida koulun toiminnan lukuvuosiarvioinnin yhteydessä.

Seuraavassa esitely alakoulun ohjaussuunnitelma on laadittu yksittäisen alakoulun ohjaussuunnitelmaksi. Samassa rakennuksessa sijaitsee päiväkotit. Käytän jatkossa koulusta ja päiväkodista yhteistä nimitystä oppimiskeskus. Esitellyssä ohjaussuunnitelmassa perustellaan ohjaustoimintaa ohjausteorioiden, eri tutkimusten, perusopetuksen oppilaanohjauksen hyvien käytänteiden sekä perusopetuksen opetussuunnitelmien kautta. Se ei ole valmis ohjaussuunnitelma, mutta toimii pohjana varsinaiselle, kaikkien ohjaustoiminnassa mukana olevien kanssa työstettävälle suunnitelmalle.

4.2 Ohjaussuunnitelman / ohjauksen kohde, tavoite ja tehtävä

Ohjaussuunnitelma on tarkoitettu opetuksen järjestäjille, ohjauksessa toimivalle henkilökunnalle, oppilashuollolle sekä poikkihallinnollista yhteistyötä tekeväälle henkilöstölle sekä huoltajille. Ohjaussuunnitelman tavoitteena on luoda yhteisiä

toimintamalleja ja käytänteitä ohjaustyötä tekeville, varmistaa kaikille oppilaille tasapuolinen mahdollisuus saada ohjausta sekä turvallinen ja tasa-arvoinen opinpolku esiopetuksesta aina toiselle asteelle. Ohjaussuunnitelma myös turvaa erityisen tuen tarpeessa olevien ohjauksen sekä osaltaan ennaltaehkäisee syrjäytymistä. Ohjaussuunnitelma selkiyttää ohjauksessa toimivien vastuualueita ja antaa heille tukea omaan työhön. Ohjaussuunnitelma antaa tietoa ohjauksesta esimerkiksi yhteistyökumppaneille ja eri sidosryhmille sekä tuo opetussuunnitelmat enemmän käytännön tasolle. Paikallisesti ohjauksen tavoitteiden ja tehtävien määrittelyn voi tehdä monella tavalla; siihen vaikuttavat asiakirjan luonne, paikalliset olosuhteet, painotukset ja resurssit sekä toimijoiden ohjaukselliset valmiudet. (Siippainen 2012, 17 – 20).

”Mitä tietoisempia ohjaukseen osallistuvat toimijat ovat ohjaussuunnitelmasta, mitä enemmän he ovat sen laatimiseen osallistuneet ja mitä sitoutuneempia he ovat siihen, sitä tehokkaampi ja toimivampi ohjaussuunnitelma on. Tämän vuoksi oppimiskeskuksen ohjaussuunnitelman laadinta aloitetaan pohtimalla ohjaustoimintaan osallistuvien kesken, miksi ohjaussuunnitelma tehdään ja kenelle se on tarkoitettu. Työskentelyä jatketaan miettimällä yhdessä, mitä ohjaus heidän mielestään on, miten he ohjaavat, ovatko he mielestään ohjaajia ja millaisia ohjaustarpeita he ovat oppijoilla havainneet. Käydään yhdessä läpi opetussuunnitelmien ohjauksen osioita ja pohditaan, miten ohjaukseen osallistuvat ovat toteuttaneet työssään oppijan tukemista/ opiskelun ja oppimisen ohjaamista, kasvun ja kehityksen tukemista sekä ura- ja jatko-opinto-ohjausta. Edellä mainitut tehdään mahdollisimman toiminnallisesti ja yhteisöllisesti. Ohjaukseen enemmän perehtynyt voi pitää luennon ohjauksesta kaikkien yhteisenä asiana. Oppimiskeskukseen on hyvä perustaa ohjaustyöryhmä, jossa on mahdollisimman kattavasti ohjauksessa toimijoita ja joka koordinoi ja jatko käsittelee yhteisiä tuotoksia ja ideoita sekä tuo ne uudelleen käsiteltäviksi ja arvioitaviksi. Huoltajan rooli ja vastuu ohjauksessa on tärkeä; on hyvä miettiä yhdessä henkilökunnan ja huoltajien kanssa esimerkiksi vanhempainillassa, mitä vastuuta huoltajilla on sekä miten huoltajat voisivat osallistua ja saada tietoa ohjauksesta.”

”Jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta”. (Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010). Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti oppilaanohjaus on oppiaine koko peruskoulun ajan. Oppilaanohjausta toteutetaan vuosiluokkien 1-6 aikana pääasiassa eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä. Oppilaanohjauksen sisältöalueet alakoulun puolella ovat samat kuin yläkoulussakin: oppimaan oppiminen (holistisessa opiskelijakeskeisessä mallissa oppijan tukeminen/ opiskelun ja oppimisen ohjaaminen), kasvun ja kehityksen tukeminen sekä ura- ja jatko-opinto-ohjaus. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

”Oppimiskeskuksen ohjaustoiminta muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävän, esiopetuksen tuottamat valmiudet huomioonottava ja toisen asteen opintoihin ohjaavan jatkumon. Jokaisella oppimiskeskuksen oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta. Ohjaustoiminnan taustalla on holistinen, oppilaskeskeinen ohjausmalli, jossa ohjaus jaetaan kolmeen tavoite- ja sisältöalueeseen. Alueet ovat oppijan tukeminen/opiskelun ja oppimisen ohjaaminen, kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukeminen sekä elämänsuunnittelun- ja uravalinnan ohjaus.”

Ohjauksen tulee vahvistaa opiskelutaitoja, yhteistyötaitoja, kykyä toimia erilaisissa ryhmissä sekä lisätä vastuunottoa omasta ja toisten työstä sekä itseohjautuvuutta. Tavoitteena on myös, että oppilaalla olisi kykyjä ja valmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Kun opinnot etenevät, kasvaa työelämään tutustumisen ja tulevaisuuden vaihtoehtojen suunnittelemisen merkitys. Yhteistyötä tehdään myös keskusteluissa huoltajien kanssa. Sekä huoltajan että oppilaan pitää saada tietoa opetuksen työtavoista, valinnanmahdollisuuksista ja siitä, mikä merkitys niillä on oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. Perusopetuksen ohjaus auttaa

oppilasta onnistumaan perusopetuksen eri vaiheissa. Se estää osaltaan oppilaiden syrjäytymistä sekä edistää tasa-arvon toteutumista. Se vahvistaa opiskelutaitoja, yhteistyötaitoja, kykyä toimia erilaisissa ryhmissä, vastuunottoa omasta ja toisten työstä sekä itseohjautuvuutta. Tavoitteena on myös, että oppilaalla olisi kykyjä ja valmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa ohjausta käsitellään osana yleistä -, tehostettua - ja erityistä tukea. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

”Oppimiskeskuksessa oppilaanohjauksessa erityisesti vahvistetaan oppilaan vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja sekä kykyä toimia erilaisissa ryhmissä sekä ohjataan oppilasta ottamaan vastuuta omasta ja yhteisestä työstä. Oppilaanohjauksessa pyritään ohjauksen avulla osaltaan estämään oppilaiden syrjäytymistä ja edistämään tasa-arvoa. Ohjauksen avulla turvataan erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden ohjaus. Ohjauksessa pyritään turvalliseen fyysiseen ja psyykkiseen kouluympäristöön. Oppilasta tuetaan ainevalinnoissa ja nivelvaiheissa sekä ohjataan oppimaan oppimisen taidoissa eri oppiaineiden opetuksen yhteydessä. Oppilaanohjauksessa pyritään vahvistamaan myös oppilaan itsetuntemusta. Oppimiskeskuksessa pyritään tutustumaan aktiivisesti työelämään esimerkiksi TET - harjoitteluissa, haastattelemalla eri ammattialojen edustajia, kutsumalla huoltajia ja paikallisia yrittäjiä kertomaan ammateistaan, vierailemalla yrityskylissä, käyttämällä yrittäjyyskasvatusmateriaalia.”

4.3 Ohjauksen eettiset periaatteet

Suomen opinto-ohjaajat ry. on laatinut ohjauksen eettisen periaatteet, jotka on hyväksytty Suomen opinto-ohjaajat ry:n vuosikokouksessa 30.1.2009.

”Suomen opinto-ohjaajat ry:n laatimat ohjauksen eettiset periaatteet luovat pohjan ohjaukseen osallistuvien toimijoiden kesken käytävälle pohdinnoille, mitkä ovat ohjauksen eettiset periaatteet oppimiskeskuksessa.”

”Opinto-ohjauksen tavoitteena on tukea ohjattavaa koulutukseen, opiskeluun, uravalintaan ja tulevaisuuteen liittyvien kysymysten käsittelyssä. Opinto-ohjauksen tarkoituksena on auttaa ohjattavaa ymmärtämään omaa tilannettaan ja kohtaamaan elämänsä haasteita. Opinto-ohjauksen peruseriaatteina ovat ohjattavan kunnioittaminen sekä ohjattavan hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäminen. Opinto-ohjaajan keskeisiä työvälineitä ovat hänen oma persoonansa ja ohjauksellinen asiantuntijuutensa.

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

Opinto-ohjaaja kunnioittaa ohjattavan itsemääräämisoikeutta. Opinto-ohjaaja tuo vaihtoehtoja esille monipuolisesti ja kunnioittaa ohjattavan omia valintoja.

TOTUDELLEISUUS

Opinto-ohjaaja toimii rehellisesti ja hienotunteisesti. Opinto-ohjauksessa annettavan tiedon on oltava ajankohtaista, monipuolista ja tiedon kriittiseen arviointiin ohjaavaa. Ohjausmateriaalin tekijä on tuotava esiin.

LUOTTAMUKSELLISUUS

Opinto-ohjaus on luottamuksellista. Luottamuksellisuus on säilytettävä myös muuttuvissa ohjausympäristöissä. Tietoja voidaan luovuttaa, mikäli se on ohjattavan edun

kannalta välttämätöntä. Tällöin pyritään ensin keskustelemaan ohjattavan kanssa. Tietojen luovutuksessa noudatetaan voimassa olevia lakeja.

RIIPPUMATTOMUUS

Opinto-ohjaajan on tiedostettava omat arvonsa sekä yhteiskunnan ja muista kulttuureista tulevien arvoja, jotta hän voi antaa eettisesti kestävää ohjausta. Opinto-ohjaaja tiedostaa omien, työyhteisönsä ja muun yhteiskunnan odotusten vaikutukset työhönsä.

AMMATTITAITOON KEHITTÄMINEN

Opinto-ohjaaja arvioi ja kehittää omaa työtään. Hän huolehtii ammattitaitonsa päivittämisestä osallistumalla täydennyskoulutukseen ja hankkimalla ajantasaista tietoa.

YHTEISTYÖ

Opinto-ohjaajan työ edellyttää yhteistyötä koulun sisällä ja ulkopuolella eri toimijoiden kanssa. Opinto-ohjaaja kykenee moniammatilliseen yhteistyöhön ja arvostaa muiden ammattitaitoa ja osaamista.

OMA HYVINVOINTI

Opinto-ohjaaja huolehtii omasta hyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan. Opinto-ohjaaja tunnistaa oman rajallisuutensa ja on valmis hakemaan apua, kun sitä tarvitsee.” (Suomen opinto-ohjaajat ry, vuosikokous 30.1.2009).

4.4 Ohjauksen toimijat tehtävineen, työnjakoineen ja vastuineen

Opetussuunnitelman perusteissa määritellään, että ohjauksesta huolehtivat yhteistyössä opettajat ja oppilaanohjaaja sekä muu henkilöstö koko perusopetuksen ajan ja eri nivelvaiheissa. Yhteistyö ylittää oppilaitosten ja kouluasteiden väliset rajat. Erityisen tärkeitä ohjaaminen ja tuki ovat siirtymisissä nivelvaiheelta toiselle esikoulusta kouluun, alkuopetuksesta (1 – 2 – luokat) kolmannelle luokalle sekä kuudennelta luokalta yläkouluun siirryttäessä. Yhteistyötä tehdään myös huoltajien kanssa. Sekä huoltajan että oppilaan pitää saada tietoa opetuksen työtavoista, valinnanmahdollisuuksista ja siitä, mikä merkitys niillä on oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Paikallisissa opetussuunnitelmissa määritellään tarkemmin ohjauksen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken. Suunnitelmissa myös kuvataan, miten yhteistyö muiden ohjauksen kannalta keskeisten toimijoiden, esimerkiksi eri oppilaitosten tai paikallisen elinkeinoelämän kanssa järjestetään. Suunnitelmassa kerrotaan myös, miten yhteistyö ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä järjestetään huoltajien kanssa sekä miten oppilaanohjauksesta tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Chances - hanke suosittaa nivelvaiheiden ohjauksen tehostamista ja seurannan kehittämistä, jotta turvattaisiin nuoren yhtenäinen opinpolku ja siinä tarvittaessa joustavat järjestelyt. Yhteistyöstä huoltajien kanssa pitäisi tiivistää. Hankkeen tutkimustulosten perusteella työntekijöiden moniammatillinen työotetta kannattaa tukea ja kehittää koulutuksin; auttaa eri alojen, eri lähtökohdista ja toimintakulttuureista tulevia edustajia kohtaamaan toisensa tasavertaisesti, neuvottelukykyisesti ja toistensa osaamisen tunnustavasti. Hankkeen tutkimustulosten mukaisesti ohjauksen työnjako

organisaatiossa/oppilaitoksessa edellyttää toimivaa oppilaitoskohtaista suunnitelmaa, joka vaatii toimintakulttuurin kehittämistä avoimeksi, välittäväksi ja tarpeen mukaan muuttuvaksi. Henkilökunnan on oltava tietoinen heihin kohdistuvista odotuksista ja niiden tarkoituksista sekä sitouduttava yhteiseen päämäärään. Alueellisessa moniammatillisessa ja poikkihallinnollisessa ohjauksessa ohjauksesta vastaavat alueen oppilaitokset, sosiaali- ja terveystyöpalvelut, psykososiaaliset palvelut, KELA, työvoima – ja nuorisopalvelut, vapaaehtoistoiminta sekä erilaiset esimerkiksi järjestöjen projektit. Lähtökohtana ovat yhteiset asiakkaat sekä lainsäädännöllinen velvoite tehdä yhteistyötä. Tutkimuksen mukaan ohjaus pitäisi hahmottaa alueellisena palveluna ja alueen koulutusstrategioihin tulisi liittää myös ohjausstrategia, koska tehokas ohjaus edistää esimerkiksi koulutusjärjestelmän toimivuutta. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen & Pöyliö, 26 – 47). Koulukohtaisen ohjaussuunnitelman pitäisi siis olla osa alueellista ohjaussuunnitelmaa ja alueellisen ohjaussuunnitelman tarvittaessa osa kunnallista tai seutukunnallista ohjaussuunnitelmaa.

Oppilaitoksen opettaja ja myös siten alakoulun luokanopettaja on aina myös jollain tasolla oppilaidensa ohjaaja. Jokainen opettaja luo omassa työssä toteutuvan käyttäteoriaansa. Jotta ohjauksen periaate kaikki ohjaavat toteutuu, vaatii se sen, että opettajan käyttäteoriaan sisältyy ohjauksen huomioiminen omassa työssä. Sitä ei voi jättää pois, sillä opettajan käyttäteoriaan on sisällytettävä ohjausta jo perusopetuslain mukaisesti, jossa todetaan, että jokaisella oppilaalla on oikeus saada ohjausta koulupäivän aikana. Lisäksi opettaminen on nimenomaan oppimisen ohjaamista. Opettajan työnkuva ja opettajuus on muuttunut oppimisen edistämisestä ja oppijan kasvun ja kehityksen tukemisesta sosiaalisesti laajentuneeksi opettajuudeksi, jolloin opettaja on tekemisissä yhä enemmän oppijan sosiaalisen elämänkentan kanssa, johon oppimisen esteet usein liittyvät. Tällöin oppija tarvitsee yhä enemmän yksilöllistä ohjaamista ja tukemista. Tukeakseen oppijaa ohjaukseen osallistuvien toimijoiden on tehtävä yhteistyötä. Luokanopettaja tai luokanohjaaja on usein koulussa lähin oppijan aikuinen, joka voi jo varhain tunnistaa ja puuttua oppijan ohjaustarpeisiin ja tehdä yhteistyötä muiden tukea ja ohjausta antavien kanssa. (Lätti 2007, 64 – 79.) Ohjaus on koulussa usein ennalta ehkäisevää. Ohjausta tehdään tällöin esimerkiksi oppiaineiden sisältöjen mukaisesti. Luokanopettajan oppiainesisältömäärä on laaja. Ja koska suurin osa oppilaitosten henkilökunnasta on opettajia, tekevät he suurimman osan koulun ohjaustyöstä. Ohjaus on usein luonteeltaan ohjeiden ja neuvojen antamista spontaaneissa tilanteissa, mutta myös ohjauksellisia keskusteluja käydään opettajan, huoltajan ja oppijan kesken. (Hornby 2003, 12 – 13).

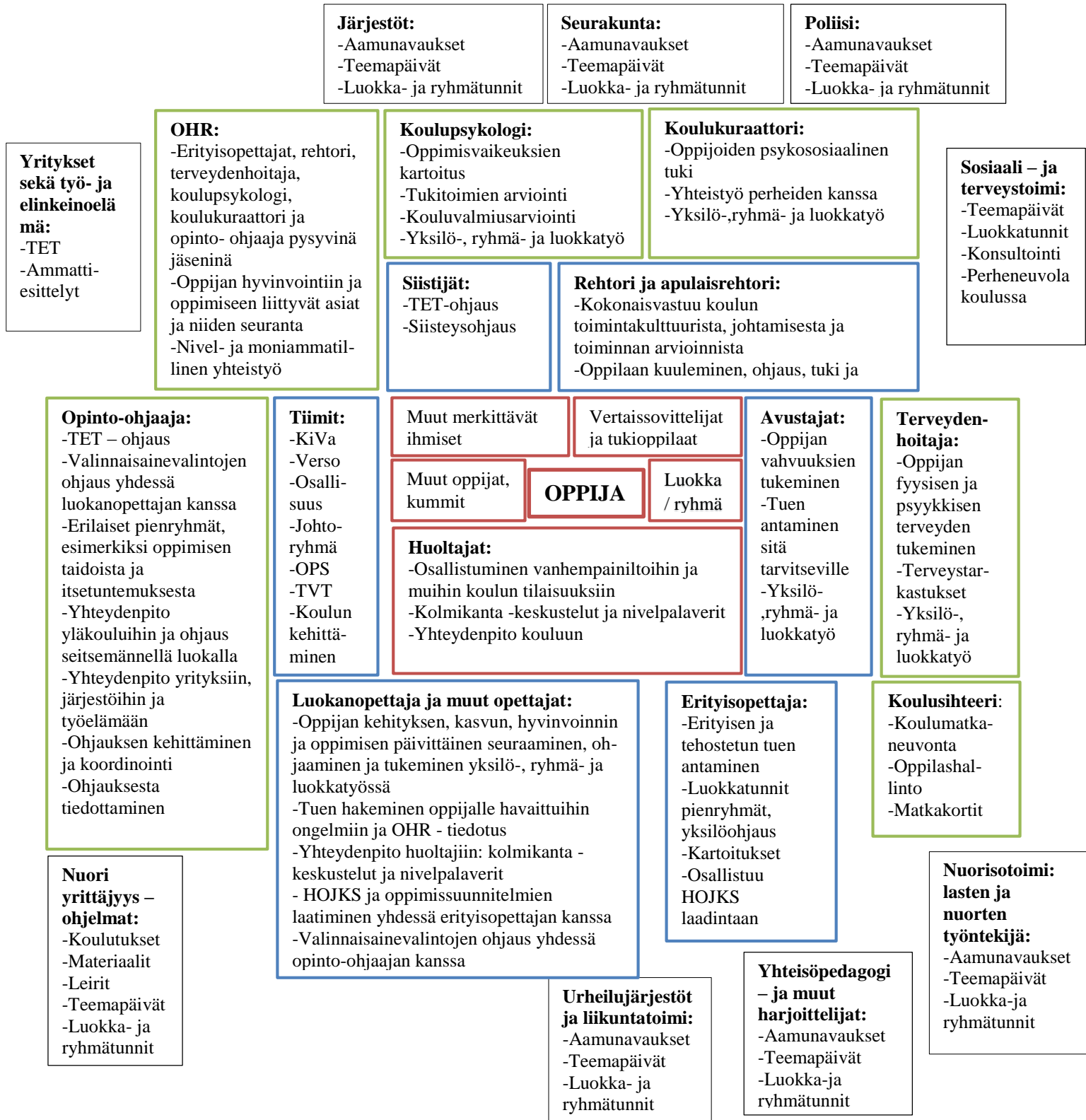
Toimivassa ohjaussuunnitelmassa on määriteltävä, kenellä on vastuu mistäkin toiminnasta ohjauksessa ja määriteltävä ohjauksen tehtävät toimijoittain. On mietittävä mikä on esimerkiksi luokanopettajien/luokanohjaajien, muiden opettajien, huoltajien, rehtoreiden, johtajien, avustajien tai oppilashuoltoryhmän vastuu ja tehtävät ohjauksessa sekä esikoulussa, alakoulussa että tulevassa yläkoulussa. Ohjaussuunnitelmaan on hyvä kuulua osuus, jossa kerrotaan kunkin ohjauksessa toimivan tehtävät ja vastuualue. On myös määriteltävä, millaista yhteistyö on ja milloin sitä tehdään. (Siippainen 2012, 12 – 26). Erityisesti nivelvaiheissa on tärkeää huolehtia ajantasaisen ja riittävän informaation jakaminen opettajille, huoltajille ja oppijoille. Kaikilla nivelvaiheeseen osallistuvilla toimijoilla tulee olla samat tiedot. On myös varmistettava, että kaikilla on sama käsitys siitä, miten nivelprosessi etenee. Prosessiin osallistuvat kokoontuvat hyvissä ajoin suunnittelemaan nivelvaihetta ja varmistamaan, että siirtymisen aikataulu ja käytännöt ovat kaikille osallisille tutut. (Herlevi – Turunen 2012, 50 – 53)

”Oppimiskeskuksessa yhteistyötä tehdään ohjauksessa koulun ja päiväkodin kesken, yläkoulujen ja muiden oppilaitosten kanssa sekä paikallisen työ- ja elinkeinoelämän, sosiaali- ja terveystalveluiden ja psykososiaalisten palveluiden sekä huoltajien kanssa. Yhdessä sovitaan, miten oppilas ja hänen huoltajansa saavat tietoa oppilaanohjaukseen kuuluvista asioista ja miten koulu tekee yhteistyötä ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä oppilaiden huoltajien kanssa. Nivelvaiheissa aloitetaan yhteistyö hyvissä ajoin jo siirtymistä edeltävänä keväänä. Yhteistyökokouksiin kutsutaan kaikki nivelprosessissa mukana olevat ohjauksen toimijat. Kokouksessa sovitaan aikatauluista ja käytännöistä.

Oppimiskeskuksessa koko koulu ohjaa. Ohjausta oppimiskeskuksessa antavat: luokanopettajat, oppilaanohjaajat, rehtori, apulaisrehtori, tulevat luokanohjaajat yläkoulussa, yläkoulun tukioppilaat, erityisopettajat, avustajat, koulukuraattori, koulupsykologi, terveydenhoitaja, oppilashuoltoryhmä, aineenopettajat, koulusihteeri, siistijät, Kiva-koulu tiimi ja Verso – ohjaajat ja yhteistyökumppanit, esimerkiksi poliisi, seurakunta ja lasten ja nuorten työntekijä sekä vierailevat, esimerkiksi yhteisöpedagogiharjoittelijat.”

ELÄMÄNSUUNNITTELUN JA URAVALINNAN OHJAUS

KOKONAISVALTAISEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMINEN

OPPIJAN TUKEMINEN/OPISKELUN JA OPPIMISEN OHJAAMINEN

KUVIO 3 Ohjauksen toimijat tehtävineen ja työnjakoineen, Holistisen, opiskelijakeskeinen mallin mukaan

4.5 Ohjauksen järjestäminen ja lukuvuosittainen aikataulutus

Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti oppilaanohjaus on oppiaine koko peruskoulun ajan. Oppilaanohjausta toteutetaan vuosiluokkien 1-6 aikana pääasiassa eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä. Ohjaussuunnitelmaan on hyvä kuulua osuus, jossa kerrotaan kunkin ohjauksessa toimivan tehtävät ja vastuualue. On myös määriteltävä, millaista yhteistyö on ja milloin sitä tehdään. Yhteistyön mahdollistamiseksi on yhteistyötä tekevien sovittava yhteiset toiminta-ajankohdat. Voidaan laatia ohjauksen vuosikello kunkin ohjauksessa toimivan työn vuodenvuorokierro selkiyttämiseksi. (Siippainen 2012, 12 – 26). Ohjausta voidaan järjestää pienryhmäohjauksena, yksilöohjauksena esimerkiksi kolmikantakeskusteluissa ja luokkatilanteissa sekä luokkamuotoisena ohjauksena.

Lahden yhteiskoulussa oppilaanohjaukseen on haluttu panostaa ja resursseja on kohdistettu tähän. Koulussa on järjestetty oppilaanohjausta kuudesluokkalaisille pienryhmäohjauksena oppilaanohjaajan johdolla. Koulussa on peruskoulun luokat 6-9 sekä lukio ja aikuislukio. Kuudesluokkalaiset siirtyvät myös yläkoulujärjestelmään. Koulussa on kaksi oppilaanohjaajaa, joista toisen vastuulla on luokat 6-7 ja toisen vastuulla luokat 8-9. Mahdollisimman heterogeeniset (koulumenestys, kaverisuhteet) ryhmät tapaavat nelisen kertaa lukuvuodessa. Pienryhmäohjauksessa on keskitytty uuteen kouluun sopeutumiseen, ryhmässä toimimisen taitoihin, mietitty omia haaveita sekä harjoiteltu opiskelutaitoja ja mietitty kullekin oppilaalle sopivaa opiskelutapaa. Pienryhmässä oppilaat saavat yksilöllisempää huomiota ja ohjausta, oppilaiden on helpompi kertoa ajatuksiaan pienessä ryhmässä ja koulun kaikkien kuudesluokkalaisten opiskelutaitoja on saatu kehitettyä. Myös oppilaiden omasta mielestä tapaamiset ovat olleet mielekkäitä. Haasteena on ollut saada ryhmä toimimaan, oppilaat luottamaan toisiinsa ja toteuttamaan ryhmässä oppimansa asiat käytännössä. (Lasonen 2012, 45 – 48).

”Oppimiskeskuksessa oppilaanohjausta toteutetaan vuosiluokkien 1- 6 aikana pääsääntöisesti eri oppiaineiden opetuksen ja muun toiminnan yhteydessä. Oppilas saa kuitenkin luokkamuotoisen ohjauksen lisäksi henkilökohtaista ohjausta sekä mahdollisuuksien mukaan pienryhmäohjausta opiskelunsa ja valintojensa sekä erilaisten arkielämän kysymysten tueksi. Ohjaustoiminta muodostaa esiopetuksesta ja alakoulusta aina yläkoulun opintoihin ohjaavan jatkumon. Oppilaanohjaus nähdään koko kouluyhteisön tehtävänä. Yhteistyötä tehdään oppilaan esi- ja alakoulun ajan sekä eri nivelvaiheissa, erityisesti yläkouluun siirryttäessä. Oppilaalle ja huoltajalle annetaan tietoa ohjauksellisesta tuesta ja valinnanmahdollisuuksista sekä niiden merkityksestä oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. Huoltajalla on tarvittaessa mahdollisuus keskustella koulun edustajien kanssa oppilaan opiskeluun ja valintoihin liittyvistä kysymyksistä.

Syksyisin järjestetään huoltajille mahdollisuus keskustella luokanopettajan kanssa kahdestaan. Jos luokan opettaja vaihtuu, tapaa uusi luokanopettaja syksyllä uuden luokkansa kaikki huoltajat. Keväällä tammi-helmikuussa järjestetään kolmikantakeskustelut, joissa on mukana huoltajat, luokanopettaja sekä oppija sekä tarvittaessa koulun muita toimijoita. Keskustelussa pohditaan myös oppijan vahvuuksia ja haasteita ja mietitään yhdessä tavoitteita oppijalle. Keskustelu dokumentoidaan. Tässä keskustelussa on oppija ja hänen näkemyksensä keskiössä. Erityisesti nivelvaiheissa Koulun yhteisten vanhempainiltojen lisäksi voidaan järjestää luokan omia iltoja. Nivelvaiheissa (esikoulu – alkuopetus, alkuopetus – kolmas luokka sekä kuudes luokka - seitsemäs – luokka) kiinnitetään erityistä huomiota tiedonsiirtoon, tehdään yhteneväiset tiedonsiirtolomakkeet sekä järjestetään tutustumispäiviä sekä alakoulun että yläkoulun

puolella. Yhdessä huoltajan kanssa pohditaan, mitä tietoja on tarpeellista siirtää oppijan opiskelun järjestämistä varten. Lukuvuoden alussa kaikissa luokissa ja ryhmissä kiinnitetään huomiota ryhmäytymiseen.

Koulun oppilaanohjaaja/luokanopettaja järjestää pienryhmäohjausta opiskelutaidoista, itsetuntemuksesta, valinnoista, ryhmässä toimimisen taidoista ja arkielämän kysymyksistä, esimerkiksi kaveritaidoista. Pienryhmäohjaus voidaan toteuttaa esimerkiksi jakotuntiresursseja ja avustajaresursseja kohdentamalla tai erilaisin opettajatyöpari – järjestelyin. Pienryhmäohjausta toteutetaan säännöllisesti lukuvuoden aikana. Luokkamuotoisessa ohjauksessa pidetään säännöllisesti esimerkiksi Kiva – koulutunteja tai ryhmäytymistunteja. Näillä tunneilla on tarpeen mukaan mukana myös koulukuraattori. Kuraattori ja koulupsykologi järjestävät tarpeen mukaan pienryhmiä esimerkiksi syrjäänvetäytyville oppijoille tai itsesäätelyn taitoja tarvitseville oppijoille. Läheisen yhtenäiskoulun oppilaanohjaajat sekä oppimiskeskuksen oppilaanohjaaja jakavat yläkoulun ohjausvastuuta siten, että oppimiskeskuksen yhdistetty oppilaanohjaaja/luokanopettaja huolehtii oppimiskeskukselta tulevien seitsemänsien luokkien ohjauksen yläkoulun puolella, toinen yhtenäiskoulun yhdistetty oppilaanohjaaja/luokanopettaja oman koulun seitsemänsien luokkien ohjauksen ja yhtenäiskoulun toinen oppilaanohjaaja 8 – 9 – luokkien ohjauksen.

Vertaissovittelu – toiminta sekä oppilaskuntatoiminta ohjaavat osaltaan ottamaan vastuun omasta toiminnasta sekä osallistumaan ja vaikuttamaan koulun toimintaan.

Koulun oppilaanohjaaja järjestää vapaaehtoisia TET – päiviä koulun oppilaille oppimiskeskuksen siistijöiden, ulkopuolisten yritysten ja elinkeinoelämän ohjauksessa. Harjoittelu tapahtuu yhden koulupäivän aikana esimerkiksi lähisukulaisen ammattiin tutustumalla tämän työpaikalla. Ohjaustoiminnalle laaditaan ohjauksen vuosikello lukuvuosittaiseksi aikataulutukseksi. Ohjauksen toimijat tehtävineen, työnjakoineen ja vastuineen kuvataan kaaviossa. Ohjaustoimintaa arvioidaan vuosittaisen koulun toiminnan arvioinnin yhteydessä.”

4.6 Ohjauksen toiminnot: sisältöjä ja menetelmiä

Oppilaanohjauksen sisältöalueet alakoulun puolella ovat samat kuin yläkoulussakin: oppimaan oppiminen (holistisessa opiskelijakeskeisessä mallissa oppijan tukeminen/ opiskelun ja oppimisen ohjaaminen), kasvun ja kehityksen tukeminen sekä ura- ja jatko-opinto-ohjaus. Myös alakoulun oppilaanohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä niin, että oppija itse kykenee edistämään omia opiskeluvalmiuksiaan ja sosiaalisia taitojaan sekä omaksumaan ja kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Ohjauksen tuella oppija kykenee tekemään opiskelua, koulutusta, arkielämää ja elämänuraa koskevia ratkaisuja, jotka pohjautuvat hänen omiin kykyihinsä ja kiinnostuksiinsa. Oppilaanohjauksen avulla voidaan lisätä koulutyön tuloksellisuutta, hyvinvointia koulussa, tasa-arvoa sekä ehkäistä syrjäytymistä. Oppilaanohjauksen tavoitteena on, että oppija oppii itsenäiseksi, vastuulliseksi ja tekemään yhteistyötä ja olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Hän oppii tuntemaan itseään, oman oppimistyyliänsä, omia vahvuuksiaan ja vaikeuksiaan, kehittämään omia opiskelutaitojaan sekä etsimään apua ongelmatilanteissa. Oppija osaa arvioida omaa toimintaansa.

Oppija osaa etsiä tietoa yhteiskunnasta, työelämästä ja yrittäjyydestä, arvioida sitä ja käyttää sitä taitojensa kehittämiseen opiskelua, tulevaisuutta sekä elämän valintoja ja suunnitelmia varten. Valintoja ja suunnitelmia tehdessään oppija harjaantuu kehittämään

päätöksentekotaitojaan. Tärkeää on kehittää, toteuttaa ja arvioida tulevaisuutta koskevia suunnitelmia myös muuttuvissa olosuhteissa. Oppijan on saatava tukea ja ohjausta myös ammatillisessa suuntautumisessa, niin että myös sukupuolirajat ylittyvät oppiaine-, koulutus- ja ammatinvalinnoissa. Oppija oppii myös kasvamaan monikulttuurisuuteen ja kansainvälisyyteen. Työelämään voidaan tutustua esimerkiksi järjestämällä työelämän ja yhteiskunnan eri osa-alueiden edustajien vierailuja kouluihin, vierailemalla eri työpaikoilla, tekemällä erilaisia yhteistyöprojekteja, käyttämällä eri alojen tiedotusmateriaalia opetuksessa sekä järjestämällä työelämään tutustumisjaksoja (TET) tai työpaikalla tapahtuva opiskelua. Opiskelun tuottamat tiedot ja taidot tulee voida liittää työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010).

Aihekokonaisuudet ovat kasvatusta ja opetusta eheyttäviä teemoja. Niiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät moniin oppiaineisiin. Aihekokonaisuuksia tulee sisällyttää oppiaineisiin, yhteisiin tapahtumiin ja koulun toimintakulttuuriin. Ihmisenä kasvaminen -aihekokonaisuuden päämääränä on tukea oppijan kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja elämän hallintaa. Tavoitteena on tukea oppijan yksilöllisyyden ja terveen itsetunnon kehitystä. Toisaalta tavoitteena on tukea oppijan kehitystä yhteisöllisyyteen, joka pohjautuu tasa-arvoon ja suvaitsevaisuuteen. Oppijan tavoitteena on oppia mm. tunnistamaan oman oppimistyylinsä ja kehittämään itseään oppijana sekä toimimaan ryhmän ja yhteisön jäsenenä. Keskeisinä sisältöinä ovat mm. tunteiden tunnistaminen ja niiden käsittely, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, opiskelutaidot ja pitkäjänteinen, tavoitteellinen itsensä kehittäminen, toisten huomioon ottaminen sekä oikeudet, velvollisuudet ja vastuut ryhmässä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys -aihekokonaisuuden tavoitteena on mm. saada valmiuksia kansainvälisyyteen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen ja siten kasvaa suvaitsevaiseksi kansalaiseksi. Sisältöinä ovat mm. monikulttuurisuus, ihmisoikeudet ja tapakulttuurien merkitys. Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys-aihekokonaisuuden tavoitteena on luoda pohjaa yrittäjämäiselle toimintatavoille sekä oppia tuntemaan ja työelämää ja yritystoimintaa. Tärkeää on myös ymmärtää näiden merkitys yksilölle ja yhteiskunnalle. Sisältöinä on mm. yrittäjyys ja sen merkitys yhteiskunnalle, perustietoja yrittäjyydestä ammattina sekä työelämään tutustuminen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Linda Gottfredsonin mukaan ammatilliseen ja vapaa-aikaan liittyvät kiinnostukset eivät ole ovat osa ihmisen pysyvämpää persoonallisuutta, vaan ihmisten muuttuvat tarinat vaikuttavat yksilön valintoihin; omia kiinnostuksen aiheita ei välttämättä lähdetä toteuttamaan. Henkilökohtaisen kiinnostuksen lisäksi ammatin valinnassa vaikuttavat myös sukupuoli ja sosiaalinen status. Ammatillisen kiinnostusten ja työelämää koskevan tiedon yhteensovittaminen on kognitiivisesti vaativa ja ikäsidonainen prosessi. Ohjauksella voidaan kuitenkin auttaa lasta tiedostamaan ja ilmaisemaan omia kiinnostuksiaan, antamaan tietoa eri ammateista sekä toisaalta ymmärtämään ja kyseenalaistamaan rajoituksia. Alakoulussa on Gottfredsonin teorian mukaisesti lasten hyvä miettiä ammatillista suuntautumista ja tutustua eri ammatteihin jo pienestä pitäen. Työelämänsuunnittelun- ja uranvalinnan ohjaus on jäänyt suomalaisessa alakoulussa lähes toteuttamatta, mutta se on Gottfredsonin teorian mukaisesti hyvä ottaa huomioon. Lasten kasvatuksessa jo esi- ja alakoulussa voidaan vaikuttaa tasa-arvokasvatuksella tasa-arvokysymyksiin ammatinvalinnassa sekä kasvattaa lapsia sukupuolisensitiivisesti. Koulussa voidaan esitellä eri ammatteja tasapuolisesti ja voimakkaammin. Koulussa

voidaan myös vahvistaa lapsen positiivista käsitystä itsestään, omasta oppimisestaan ja kyvyistään. (Gottfredson 2004).

”Oppimiskeskuksessa ohjauksen sisältöalueet perustuvat opetussuunnitelmaan, sen yleinen tuki - osioon, aihekokonaisuuksiin sekä oppilaanohjauksen tavoitteisiin ja sisältöihin. Oppimiskeskuksen ohjauksen sisältöalueet perustuvat myös opetussuunnitelman taustalla olevaan Holistiseen opiskelijakeskeiseen malliin sekä Linda Gottfredsonin teoriaan ammatillisesta suuntautumisesta ja kehityskulusta kompromissina. Sisältöalueet ovat:

Oppijan tukeminen/ opiskelun ja oppimisen ohjaaminen:

- Opiskelutaidot
- Motivaatio ja asenne oppimiseen
- Oppimistyylit

Oppijan kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukeminen:

- Itsetuntemuksen vahvistaminen
- Temperamenttierot, tunnetaidot
- Itseohjautuvuus, päätöksentekotaidot ja vastuun otto
- Ryhmässä toimiminen, vuorovaikutustaidot, ryhmäytyminen
- Vertaissovittelu, KiVa – koulu
- Suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus

Oppijan elämänsuunnittelun- ja uranvalinnan ohjaus:

- Vierailut ja TET
- Yrittäjyys
- Ammatteihin tutustuminen
- Valinnoissa ja nivelvaiheissa tukeminen”

Gottfredsonin teorian mukaan lapsi rakentaa leikki-ikästä murrosikään asti jatkuvasti tarkentuvaa, monimutkaistuvaa, moniulotteistuvaa ja yhä abstraktimpaa kognitiivista eli tiedollista karttaa ammateista, muista ihmisistä työntekijöinä ja itsestä työntekijänä. Gottfredson esittelee neljä tähän liittyvää lapsen kehitysprosessia, joista ensimmäinen on lapsen kognitiivinen eli tiedollinen kasvu ja toinen lapsen minäkäsityksen kehittyminen (self-creation). Lapsen alkavat tehdä ammattiin liittyviä päätelmiä, jopa päätöksiä jo kauan ennen nuoruusikää. Lasten henkinen taso alkaen konkreettisesta, näkyvistä havainnoista aina abstraktiin päättelyyn saakka sekä heidän yleinen älykkyystasonsa vaikuttavat myös kykyyn tehdä päätelmiä. Syntyy mielikuvia ammateista. Mielikuvien tuloksena syntyy nk. ”kognitiivinen kartta ammateista”. Vaikka kognitiivinen kartta olisi

sama eri lapsilla, jokaisella lapsella on oma käsitys itsestään. Omaksi itsekseen kasvamiseen vaikuttavat geenit, sosiaalinen ympäristö, kulttuuri, luonne ja kasvatust.

Kolmas kehitysprosessi on rajaaminen (circumscription). Tämä mahdollisten ammattien pois rajaamisen prosessi sisältää eri tasoja eri-ikäisillä. Kaikki lapset käyvät nämä tasot, mutta omassa tahdissaan, riippuen heidän kognitiivisen kasvun vaiheestaan. Neljäs kehitysprosessi ammatillisessa kasvussa on ammatinvalintaan liittyvän kompromissin tekeminen. Kompromissin tekemiseen voi johtaa se, että ohjattavalla on liian vähän tietoa ammateista ja liian vähän aikaa etsiä sitä. Tällöin hän etsii niistä ammateista tietoa, jotka ovat jollain tavoin hyväksytympiä tai häntä eniten kiinnostavia ammatteja. Hän etsii tietoa myös tietyistä lähteistä ja/tai omasta sosiaalisesta ympäristöstään, esimerkiksi omilta vanhemmiltaan. Jos ohjattavalla ei ole suhteita tai häntä ei auteta, voi tämä olla esteenä tiettyihin ammatteihin pääsyyssä ja johtaa kompromissiin. Toisaalta mitä aktiivisempi ohjattava itse on, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on olla tyytymättä kompromissiin. Jos ohjattavalla ei ole hyviä vaihtoehtoja ammatiksi jostain syystä, valitsee hän sen riittävän hyvän vaihtoehdon. Toisaalta viimeiseksi halutaan luopua siitä vaihtoehdosta, joka on lähinnä oman minäkäsityksen ydintä. Myös ohjattavan sukupuoli, ammatin yleinen arvostus ja työn kuva vaikuttavat kompromissin tekemiseen ja ammatin valintaan. Silloin kun kaikki vaihtoehdot tulevaisuudeksi ammatiksi ovat huonoja, sukupuolitekijät vaikuttavat eniten. (Gottfredson 2004).

Alakoulun vuosiluokilla 1 - 2 on oppilaanohjauksessa tavoitteena edistää oppilaan opiskeluvaikeuksien kehittymistä, tukea hänen sosiaalista kasvuaan ja osaltaan estää oppimisvaikeuksien syntymistä. Jotta opiskelu on sujuvaa, ohjauksen on tuettava oppilasta opiskelutaitojen kehittämisessä. Ohjauksen tulisi olla sellaista, että oppilas oppisi suhtautumaan vastuullisesti koulutyöhönsä ja tehtäviinsä, käyttämään monipuolisia työtapoja ja hankkimaan tietoa erilaisista tietolähteistä. Vuosiluokkien 1-2 aikana ohjausta annetaan oppilaalle opiskelun, valintojen ja arkielämän tukemiseksi eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä, mutta myös henkilökohtaisesti. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Esikoulusta aina alkuopetuksen loppuun (ikävuodet 6 – 8) lasta kuvaa vielä konkreettinen ajattelu. Lapset huomaavat ammatteja, joista heillä on näköhavaintoja sekä erottelevat ammatteja näiden näköhavaintojen sekä sukupuolen mukaisesti. On miesten ammatteja ja on naisten ammatteja. Oma sukupuoli on ylivertainen. Jo tässä vaiheessa voi osa mahdollisista tulevaisuuden ammateista rajautua pois kognitiivisesta ammattien kartasta. Ennen kouluikää ja alkuopetusiässä ei lapsille kannata antaa liian monimutkaisia tehtäviä, on hyvä eriyttää opetusta sekä antaa konkreettisia, lyhyitä ohjeita. Lasten on hyvä saada paljon henkilökohtaisia kokemuksia monen tyyppisestä toiminnasta ja leikeistä. Toiminta voi olla esimerkiksi vierailuja tai ammattileikkejä. (Gottfredson 2004).

Edelleen vuosiluokkien 3-6 aikana oppilaanohjauksen tehtävänä on ohjata oppilasta itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen koulutyössä ja tehtävien tekemisessä. Oppilaita ohjataan edelleen myös tiedonhankinnan valmiuksissa ja käyttämään monipuolisia työtapoja. Ohjausta tarvitaan myös oppilaan tehdessä ainevalintoja perusopetuksen aikana ja nivelvaiheissa. Opetussuunnitelman mukaan vuosiluokkien 3-6 aikana aloitetaan tutustuminen ammatteihin ja työelämään. Koko perusopetuksen ajan oppilasta tulee ohjata myös toimimaan yhdessä toisten kanssa ja ottamaan huomioon toiset ihmiset. Oppilaanohjausta toteutetaan vuosiluokkien 3-6 aikana pääasiassa eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä, mutta myös henkilökohtaisessa ohjauksessa. Vuosiluokilla 3 – 6 voidaan ohjaukseen varata oppitunteja opetussuunnitelmassa päätettävällä tavalla. (Perusopetuksen opetussuunnitelman

perusteet 2004). Ikävuosien 9 – 13 välillä abstrakti ajattelu kehittyy ja lapset huomaavat laajemman kirjon ammatteja, esimerkiksi tietokoneella työtä tekevä voi edustaa montaa eri ammattia. Ammatit voivat tässä vaiheessa olla myös sukupuoleltaan neutraaleja. Kuvaavaa on ammattien arvottaminen sosiaalisesti; toiset ammatit ovat toisia arvokkaampia ja sosiaalisesti hyväksytympiä kuin toiset. Lapset myös ymmärtävät opiskelun, tulojen ja ammatin yhteyden. Lapset tajuavat sosiaalisen ympäristönsä heille välittämän tiedon siitä, mikä on heille sopivaa ja hyväksyttävää. Näin vielä enemmän mahdollisuuksia rajautuu pois kognitiivisesta ammattien kartasta. Ammatin valitsemiseen tässä vaiheessa vaikuttavat kaverit, sosiaalinen ympäristö ja hyväksyminen, ei niinkään itselle sopivan, omiin persoonallisuustyyppeihin sopivan työn löytäminen. Abstraktin ajattelun kehittymisen myötä voidaan ottaa mukaan monimutkaisempia tehtäviä ja antaa abstraktimpia ohjeita. Oman minän kasvu jatkuu edelleen, kun toimintaa ja tehtäviä monipuolistetaan ja tulee lisää kokemuksia ammasteista. Voidaan tehdä esimerkiksi työpaikkavierailuja, pitää ammattipäiviä, lukea kirjallisuutta, jossa kerrotaan myös ammasteista, kirjoittaa, tehdä portfolioa sekä miettiä omia harrastuksia ja niihin liittyviä ammatteja. Voidaan myös haastatella eri ammattialojen edustajia lähipiirissä. Omia kiinnostuksen kohteita voi myös hahmotella jo tässä vaiheessa miettien, mitkä ammatit itseä kiinnostavat ja mitkä eivät ja miksi näin on. Voidaan miettiä omia tavoitteita elämälle alustavasti, perheen odotuksia ja omia vapaa-ajan kiinnostuksen kohteita; mitkä ovat omat tavoitteet, perheen odotukset ja vapaa-ajan kiinnostukset ja miksi. Toisaalta voidaan miettiä, miksi jotkut asiat eivät kiinnosta, eivät ole perheen odotuksia tai eivät kiinnosta vapaa-ajalla ja miksi eivät. (Gottfredson 2004).

”Oppimiskeskuksessa ohjauksen sisällöissä ja menetelmissä otetaan perusopetuksen opetussuunnitelman lisäksi huomioon Linda Gottfredsonin teoria ammatillisesta suuntautumisesta ja kehityskulusta kompromissina. Niiden mukaisesti oppilaanohjauksen sisällöissä ja menetelmissä luokilla 1-2 edistetään oppijan opiskeluvälmiuksien kehittymistä oppien opiskelutaitoja, vahvistaen motivaatiota ja positiivista asennetta opiskeluun. Oppijat miettivät alustavasti omaa oppimistyyliään ja omaa oppimista edistäviä tekijöitä. Lisäksi tuetaan oppijan sosiaalista kasvua vahvistamalla lapsen itsetuntemusta ja tunteita, ottamalla huomioon temperamentit sekä opettelemalla vuorovaikutustaitoja ja toimimaan ryhmän tasa-arvoisena, oikeudenmukaisena ja suvaitsevaisena jäsenenä. Ohjauksen tulee olla sellaista, että oppija oppii suhtautumaan vastuullisesti koulutyöhönsä ja tehtäviinsä; oppija harjaantuu itseohjautuvuuteen, tekemään päätöksiä ja ottamaan vastuuta. Oppija tottuu käyttämään monipuolisia työtapoja ja hankkimaan tietoa erilaisista tietolähteistä.

Vuosiluokkien 1-2 aikana ohjausta annetaan oppilaalle opiskelun, valintojen ja arkielämän tukemiseksi eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä, mutta myös henkilökohtaisesti ja ryhmän ohjauksessa. Esimerkiksi opinto – ohjaaja, kuraattori - psykologityöpari ja luokanopettaja pitävät ryhmän ohjausta mm. opiskelutaidoista ja itsetuntemuksesta. Ohjaus on sukupuolisensitiivistä, vahvistaa lapsen positiivista käsitystä itsestään, omasta oppimisestaan ja kyvyistään. Ohjauksessa ei anneta liian monimutkaisia tehtäviä, eriytetään opetusta sekä annetaan konkreettisia, lyhyitä ohjeita. Lasten on hyvä saada paljon henkilökohtaisia kokemuksia monen tyyppisestä toiminnasta ja leikeistä. Toiminta voi olla esimerkiksi vierailuja yrityksissä ja lähipiirin työpaikoilla, ammattileikkejä, piirtämistä ja kirjoittamista, keskustelua eri ammasteista ja omista kiinnostuksen kohteista sekä yrittäjäyyskasvatusta esimerkiksi Nuori Yrittäjyys ry:n Minä + sinä=me alkuopetukseen suunnatulla materiaalilla. Oppijoita valmistetaan kolmannen luokan vaativampaan opiskeluun.

Edelleen vuosiluokkien 3-6 aikana oppilaanohjauksen tehtävänä on edistää oppijan opiskeluvälmiuksien kehittymistä; opitaan opiskelutaitoja sekä vahvistetaan motivaatiota ja positiivista asennetta opiskeluun. Oppijat vahvistavat edelleen omaa oppimistyyliään ja

omaa oppimista edistäviä tekijöitä. Lisäksi tuetaan oppijan sosiaalista kasvua vahvistamalla oppijan itsetuntemusta ja tunnetaitoja, ottamalla huomioon temperamentit sekä opettelemalla vuorovaikutustaitoja ja toimimaan ryhmän tasa-arvoisena, oikeudenmukaisena ja suvaitsevaisena jäsenenä. Ohjauksen tulee olla sellaista, että oppija oppii suhtautumaan vastuullisesti koulutyöhönsä ja tehtäviinsä; oppija harjaantuu itseohjautuvuuteen, tekemään päätöksiä ja ottamaan vastuuta. Ohjaus vahvistaa lapsen positiivista käsitystä itsestään, omasta oppimisestaan ja kyvyistään. Oppijaa ohjataan edelleen myös tiedonhankinnan valmiuksissa, käyttämään monipuolisia työtapoja sekä tekemään kielivalintoja ja valitsemaan sopivia valinnaisaineita. Tutustuminen ammatteihin ja työelämään jatkuu esimerkiksi tekemällä ammattihaastatteluita ja vierailuja työpaikkojen lisäksi myös mm. ammattikouluihin ja järjestöihin, kutsumalla eri alojen edustajia kertomaan työstään sekä osallistumalla vapaaehtoiseen TET – päivään. 3 – 6 – luokkalaisen TET – päivä voidaan järjestää halukkaille myös oppimiskeskuksessa koulun siistijöiden ohjauksessa. Oppilaanohjausta toteutetaan vuosiluokkien 3-6 aikana pääasiassa eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä, mutta myös henkilökohtaisessa ja ryhmän ohjauksessa. Esimerkiksi opinto – ohjaaja, kuraattori - psykologityöpari ja luokanopettaja pitävät ryhmän ohjausta mm. opiskelutaidoista ja itsetuntemuksesta.

Ikävuosien 9 – 13 välillä ammatit voivat olla myös sukupuoleltaan neutraaleja. Edelleen ohjaus on kuitenkin sukupuolisensitiivistä ja huomioon on otettava myös ammattien arvottaminen sosiaalisesti, taloudellisesti ja kavereiden vaikutus; toiset ammatit ovat toisia arvokkaampia, parempipalkkaisempia ja sosiaalisesti hyväksytympiä kuin toiset. Ohjauksessa voidaan ottaa mukaan monimutkaisempia tehtäviä ja antaa abstraktimpia ohjeita. Oman minän kasvu jatkuu edelleen, kun toimintaa ja tehtäviä monipuolistetaan ja tulee lisää kokemuksia ammateista. Vierailujen, lähipiirin eri ammattialojen haastattelujen ja TET – päivien lisäksi voidaan esimerkiksi lukea kirjallisuutta ammateista, kirjoittaa ja piirtää, tehdä portfolioita sekä keskustella ja miettiä omia harrastuksia ja niihin liittyviä ammatteja. Voidaan pohtia omia kiinnostuksen kohteita ja mieltien, mitkä ammatit itseä kiinnostavat ja mitkä eivät ja miksi näin on. Voidaan miettiä omia tavoitteita elämälle alustavasti, perheen odotuksia ja omia vapaa-ajan kiinnostuksen kohteita; mitkä ovat omat tavoitteet, perheen odotukset ja vapaa-ajan kiinnostukset ja miksi. Toisaalta voidaan miettiä, miksi jotkut asiat eivät kiinnosta, eivät ole perheen odotuksia tai eivät kiinnosta vapaa-ajalla ja miksi eivät. Yrittäjyyskasvatuksessa voidaan ottaa mukaan Nuori Yrittäjyys ry:n materiaaleista 3 – 4 luokkalaisille suunnattu Mitä ihmiset tekevät – mitä kaupungissa tapahtuu? – materiaali sekä 5 - 6 - luokkalaisille suunnattu 6h – leiri, joka toteutetaan yhdessä 8 - 9 - luokkalaisten kanssa.

5 – 6 – luokkalaisia valmistetaan myös hyvissä ajoin opiskeluun yläkoulussa vierailemalla ja tutustumalla yläkoulun opiskeluun yhden päivän aikana. Yläkoulun tukioppilaat ja opinto-ohjaaja vierailevat alakoululla; tukioppilastoiminta aloitetaan jo alakoulun puolella. Koko alakoulun ajan oppijalla on mahdollisuus keskustella kuraattorin kanssa, toimia vertaissovittelijan ja saada itse sovittelua. Jokaiselle luokalle pyritään järjestämään kummit joko päiväkodin tai koulun puolelta. Kuraattori – psykologityöpari pitää myös luokkatunteja.”

LÄHTEET

- Gottfredson, L. 2004. Applying Gottfredson's Theory of Circumscription and Compromise in Career Guidance and Counseling. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.) *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work*. New York: Wiley & Sons, 71 – 100.
- Herlevi – Turunen, M. 2012. Teoksessa Ohjauksen polkuja: Perusopetuksen oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan hyvät käytänteet. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 50 - 53.
- Hornby, G. 2003. A model for counselling in schools. In G. Hornby, C.Hall, & E. Hall (eds.) *Counselling Pupils in Schools. Skills and Strategies for Teachers*. London: Routledge Falmer, 12 – 13.
- Kasurinen, H. & Vuorinen R. 2007. Moniammatillinen ja poikkihallinnollinen ohjausyhteistyö kansallisena kehittämiskohteena. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari (toim.) *Chances – Opinto – ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi*. Helsinki: Opetushallitus, 16 - 25.
- Korhonen V. & Puukari S. 2013 (toim.). *Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö*. Juva: PS-kustannus.
- Lairio M., Puukari S. & Varis E. 1999. Opinto-ohjaajan toimenkuva. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.) *Opinto-ohjaajan toimenkuva muuttuvassa yhteiskunnassa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuselosteita 1, 29 – 30.
- Lasonen, S. 2012. Pienryhmäohjaus koulunkäynnin tukena. Teoksessa Ohjauksen polkuja: Perusopetuksen oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan hyvät käytänteet. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 45 - 48.
- Luonnos perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiksi 14.11.2012 [online]. [viitattu 16.9.2013]. Opetushallitus. Saatavana [www muodossa: <URL: http://www.oph.fi/download/146131_Luonnos_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiksi_VALMIS_14_11_2012.pdf](http://www.oph.fi/download/146131_Luonnos_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiksi_VALMIS_14_11_2012.pdf)
- Lätti M. 2007. Opettaja ohjaajana. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari (toim.) *Chances – Opinto – ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi*. Helsinki: Opetushallitus, 64 - 79.
- Niemi, P. 2011 (toim.) [online]. [viitattu 7.9.2013]. *Kyl määki! Turun kaupungin peruskoulujen oppilaanohjauksen käsikirja*. Turku. Saatavana [www muodossa: <URL: http://www.oppilaanohjaus.fi/materiaalit/OKE-kasikirja.pdf](http://www.oppilaanohjaus.fi/materiaalit/OKE-kasikirja.pdf)
- Nykänen S., Karjalainen M., Vuorinen R. & Pöyliö L. 2007. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari (toim.) *Chances – Opinto – ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi*. Helsinki: Opetushallitus, 26 - 47.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki. Opetushallitus 2010. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010. Helsinki.
- Peavy, R. V. 2006. *Sosiodynaamisen ohjauksen opas*. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.
- Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)
- Sahlberg, Pasi 2013. [online]. [viitattu 27.9.2013]. *Uteliäs suomalainen koulu 2030*.

Pasi Sahlberg. Saatavana [www muodossa
http://pasisahlberg.com/suomalainen-koulu-2030/](http://pasisahlberg.com/suomalainen-koulu-2030/)

- Siippainen, M. 2012. Kunnalliset ja seutukunnalliset ohjaussuunnitelmat. Teoksessa Ohjauksen polkuja: Perusopetuksen oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan hyvät käytänteet. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 17 – 28.
- Spokane, A. & Gruza-Guet, M. 2004. Holland's Theory of Vocational Personalities in Work Environments. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.) Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work. New York: Wiley & Sons, 24 – 41.
- Suomen opinto-ohjaajat ry. 2009: Oppilaanohjauksen eettiset periaatteet.
- Syvälouma M. 2007. Case: Moniammatillinen ohjausyhteistyö Vaasan seudun oppilaan – ja opinto- ohjauksen kehittämishankkeessa. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari (toim.) Chances – Opinto – ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus, 84 - 89.
- Van Esbroeck, R. & Watts A. G. 1998. New Skills for a Holistic Career Guidance Model. International Careers Journal UK Launch Edition June 1998.
- Van Esbroeck, R. 2008. Career guidance in global world. In Athanasou & Van Esbroeck (Eds.) International Handbook of Career Guidance. Netherlands: Springer, 23-44.